

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Apponyi a király előtt.

Ha most egy ujságíró bocsájtaná a király elé, egy újfajta Gringoiret, aki nem éhes, hanem romlott gyomrú és megzabált, aki nem akar ez országban valami lenni, de tudja, hogy nem is lehet, elszántat, de nem keserűt, olyant, aki előtt tisztán áll a tény, hogy amig becsületesen tud írni, addig megél, ha pedig nem, éhen vesz a porontyaival — ha ilyen filozóffá lett ujságíró a hátsó ajtón a király elé beszöktetnének?! És a felség szólana: no halljuk, mit tud ön doktor, hazudjon egy kevés igazat! Régen az udvari bolondok szemtelen tolakodásaikkal nagy szolgálatokat tettek Nekünk, de az idők változtak, az udvari bolondok megszöktek az udvarainkból és a nemzetekhez szegődtek — ujságíróknak. Azoknak hizelegni, vicczelni, kellemetlen és kellemes igazságokat mondani jobban kifizeti magát. Minkünk nem maradt meg csak néhány száraz melák, egy-két megméltóságosított költő és vállalkozó, akik azzal gyűjtöttek tekintélyt és vagyont, hogy a nemzetet neki vitték az elbizakodottságnak, a falnak, de miután céljukat elérték: úgy megijedtek, hogy ama bizonyos zabbal írnak...

Halljuk önt!

Ha a mi rongyos emberünk most megállhatna a király előtt, így szólana:

— Felség, tudja-e mi a legnagyobb ujság odahaza? Apponyi felül van. Végre! És még azt mondják rá, hogy naiv, idealista, Hamlet-elméjű és csak egy vadgalambnak lehet oly szíve, mint neki. Ime: vezérünk két obstrukciót csinál, az egyikben cselekvő részt vesz, — ez nem neki használ. A másikat mint szenvedő fél míveli végig, növeli nagyra — itéli el és lángoltatja fel — és használja ki. Felség, ezt a veszedelmet pedig nem a geniális Jago csinálta, és nem az elszánt kuruczok — ezt a becsületes Apponyi csinálta. Hazafiságból, ügyetlenségből és amikor ráismert: következetesen. Hogy amikor megcsinálta: őt kelljen hívni, hogy leszerelhesse. Ő az, aki egy időszerűtlen, kényelmetlen és céltalan forradalom elé vitte a nemzetet, hogy aztán békén átadhassa — egy nemzetiszínű pitykeért?!

— Felség, hadd szállok egy kissé magamba, már-már rágalmaztam azt, a ki ma legfelül van és a ki pályáján tisztának, fehérnek és olyannak mutatkozott, mint egy angol-kisasszonyokhoz járó hajadon — mielőtt férjhez menne. Ő nemcsak a nemzet vezére, de a legelső ujságíró is. Mert Apponyi Alberthez mi tartjuk legelsőbben is a jussunkat. Ő az, aki legnépszerűbb és legelterjedtebb ujságunk előfizetési felhívását húsz éven keresztül minden esztendőben egyszer elmondta a nyilvánosság előtt. Igaz, hogy a Budapesti Hírlap viszont az ő előfizetési felhívását mondta el huszezszer. Ők ketten együtt nagygyá és erőssé csinálták azt a közvéleményt, a mely kirekesztette a nemzet fogalmából mindazt, a mi velük nem homogén, a mi rájuk elő nem fizet. Ők csinálták meg a felekezeti kérdést Magyarországon.

De válasszuk el az ujságot az államférfiutól, bárha ez előbbi végképp azonosítja magát az utóbbival. Apponyi Albert egyedül magában is oly elől és oly felül van, hogy

a legjobb liberálisok nem emlékeznek többé vele szemben a tegnapi, ő a helyzet ura és ha nem tudnók, hogy senkit sem tisztelt jobban, mint a Felséget és hogy alapján véve aulikus ő is, azt kellene gondolnunk, hogy e pillanatban diadalittas és azt mondja magában: nem szóltak hozzám, mellőztek? Ime, rámszorultak, — voltaképpen most én adok audienciát!

Szakítsuk félbe az egyoldalú audienciát. Lehetetlen az és szükségtelen is. Még egy pár nap és ő maga a Nemzeti Igazmondó, a dolgozó kormányzatok, a végső cél felé törő, de nem hangzatos államférfiak kegyetlen bírálója, Apponyi Albert áll a király előtt, hogy ellássa tanácsaival és előadja eszméit a máról, terveit a holnapról. Nincs szükség a szürke újságíró okvetetlenkedésére és tolakodására, a legfőbb újságíró áll oda a Felség elé, hogy a nemzet mellett tegyen vallomást. Irigyei és ellenségei nem állhatnak többé közzé és a király közzé, felül van, érvényesülhet. Ám a Felség előtt nem lesz az Apponyi Albert ragyogó szónoklatainak két könyve, a kabinetiroda sem fog azokból kivonatokat készíteni. A nagyszerűen válságos pillanat előtt magán-szorgalomból mi csináltunk e beszédekből némi kivonatot, vagy szónoki nyelven szólva: egy kis kalászást. Ime, annak az államférfiúnak, aki az uralkodó elé áll: a kormányzati politikája:

«Komoly és jellemes politikusnak lehetetlen vállalkozni arra, hogy a kormány gyepelőit kezébe vegye, ha az általa lényegesnek talált feltételeknek csak egyikét is el nem nyeri.»
(1882 jan. 21.)

«A magyar alkotmányosság lényege: Magyarország állami szuverenitásának megállapítása, feltétlen elismerése.»
(1886 okt. 11.)

«Ha az ország alkotmánya és a nemzet közérzülete

meg van támadva, fel kell venni a keztyűt bárkivel szemben is. A kormány kezdeményezze mindazokat az intézkedéseket, amelyek által az 1867. évi XII. t.-c. szellemének teljes megvalósulása és így teljes benső szolidaritás meggyökerezése érhető el a nemzet és a hadsereg között.» (1886 okt. 11.)

«Amit mi akarunk, az az 1867. törvénycikkben a nemzet számára lefektetett alkotmányos és nemzeti jogok sértetlen fentartása és fejlesztése, annyiban, amennyiben ha valamely biztosítékot a tapasztalás hiányosnak mutatott volna, az erősíttessék.» (1889 jan. 28.)

«Azt hiszem, hogy mikor ott, ahol valódi szükség forgott fenn, a nemzet nem habozott a korona jogkörét tágítani, minden loyaltás mellett is lehet koronás és alkotmányos királyunkhoz járulni, és tőle azt kérni, hogy ahol a törvényes biztosíték szükségét a tapasztalás kimutatta, a törvényes biztosíték megadásához hozzájáruljon.» (1889 jan. 11.)

«A kormány feladata ez, mert az erre vonatkozó intézkedések csak kis részben törvényhozásiak, s nagy részben arra vonatkoznak, ahol a magyar kormány és különösen a magyar kormány elnöke, mint a királynak első magyar tanácsadója, köteles a királyt minden a nemzetet érdeklő ügyben jó tanácsával szolgálni.» (1886 okt. 11.)

«A nemzet sarkalatos jogai nem a mi tulajdonunk. Ezeket nekünk elpocsékolni nem szabad. És ha mi ezektől csak egy szemernyit is elejtünk, akkor mi a nemzet erkölcsi vagyonának hűtlen kezelői vagyunk.» (1889 jan. 11.)

«Közszabadsági szempontból a hadsereg intézményei közül még mindig fennáll a multnak egy romja: a katonai büntető eljárás. De van nekünk mit kívánnunk közjogi és nemzeti szempontból is. És ezeket egyidejűleg azért is kell követelnünk, mert most van itt hatalmunk órája, egy pár hét múlva az többé tekintetbe sem jön.» (1889 jan. 11.)

«Az a képviselőház, ha azt az alkalmat nem használja fel, midőn katonai reformokat kérnek tőle, hogy viszont politikai reformokat kérjen, az a képviselőház erre egy alkalmat sem fog felhasználni.» (1889 jan. 11.)

Már pedig «mikor új törvény híján minden intézkedés megszűnik, ez a körülmény adja a népképviselő kezébe a hatalmat, ez teszi szükségessé, hogy a mérvadó tényezők keressék a megegyezést.» (1889 jan. 11).

«Magyarország feltétlenül ragaszkodik az alkotmányos jogok és biztosítékok teljességéhez, melyekkel a nemzet a véderő tekintetében a fennálló törvények alapján bír; szükségesnek tartja azt, hogy a katonai érdekű reformokkal együtt azok a leglényegesebb reformok is létesíttessenek a közös hadsereg intézményében, melyek Magyarország állami önállóságának és állami intézményeinek, nemzeti jellegének mellőzhetetlen, elvi és gyakorlati következményei.» (Határozati javaslat. 1889 jan. 11.)

«Csak a leglényegesebbet akarom megemlíteni s ez az, hogy a hadsereg kulturális követelése és intézményei nincsenek összhangban a magyar állam kulturális intézményeivel, nemzeti kulturánk követelményeivel. Ha azt kívánják, hogy azt a kulturát, melyet a hadsereg a tartalékos tisztektől követel, melyet saját nevelő intézeteiben a tiszt pályára készülő ifjúságnak nyújt, a magyar korona területén született ifjak, a magyar állampolgárok elsajátítsák: akkor fogadja el mérvadóul a hadsereg a magyar nemzeti kulturát, és ne erőltessen ránk idegen kulturát.» (1889 jan. 11.)

Már pedig «aggodalmakat okoz az a visszautasítás, mely minden, még a legszerényebb nemzeti követelményekkel szemben is mereven előttünk áll, ugyanakkor, mikor az áldozatok súlyosbítása felett tanácskozunk.» (1889 jan. 28.)

«Ha egy miniszteri nyilatkozatot vennének a képviselőház jegyzőkönyvébe, az ily eljárásnak nincs alkotmányjogi és törvényhozói ereje... Ily miniszteri nyilatkozat a korona tekintélyét ebben a kérdésben egyáltalában nem engedeálja. De ha így is volna, akkor is hogy áll a dolog? A legjobb királyok is halandók, és feltéve, de meg nem engedve, hogy a kormány nyilatkozata az uralkodóra bármily kötelezettséget rójjon, tisztán és kizárólag a jelenlegi uralkodóra róna azt, mert az uralkodó utódait kötelezik annak törvényhozó cselekményei, vagyis a törvények, melyeket az uralkodó

szentesített; kormányzati tényei azonban nem... Az uralkodói hozzájárulás valamely miniszteri nyilatkozathoz pedig nem törvényhozói, hanem kormányzati cselekmény. Legfeljebb bizonyos becsületbeli kötelezettséget ró a jelenlegi uralkodóra, mely addig, amíg ő él, erkölcsileg minden más biztosítékkal felér; de alkotmányos biztosítékkal, a melynek túl kell élni minden emberi életet, az uralkodói hozzájárulást semmiképpen sem fogadhatjuk el.» (1889 jan. 28.)

«Szükséges, hogy legyen egy csoportja a politikusoknak, kiknek nyakát meg nem hajtja sem a meghódolás a hatalom előtt, sem a belső elkeseredés, és a kiknek fejét nem szédíti el a létező állapotok véghetetlen szomorúsága.» (1882 jan. 21.)

«Hála Istennek, ennek az országnak nem minden politikusa az alternatív programok embere, aki megkíséreljen egy kérdést megoldani így; de ha így nem sikerül, hajlandó azt megtenni amúgy is.» (1882 jan. 21.)

«Sohasem kerestem az egyéni ambíció vagy hatalomvágy kielégítését a nemzet valamely jogának vagy jogos aspirációjának árán. Minden szavam e jogok és jogos kívánalmak védelmének volt szánva... Szigorú voltam a közélet erkölcsi alapjainak megóvásában és intranzigens a magyar nemzet jogainak és önérzetének fentartásában.» (Apponyi beszédei, I. Előszó. 1897.)

«Nem vágytam arra a sikerre, amidőn egyes államférfiúnak, vagy kormányznak győzelme a nemzet valamely levertségével, a nemzet valamely lealázásával, valamely nagy nemzeti érdek megsértésével jár.» (1882 jan. 21.)

Minden ujságíró ismeri és imádja Apponyi Albert grófot. Mi nem ismerjük és nem imádjuk. De a környezete — becsületes, sőt kiváló férfiak — azt állítják róla, hogy mint ember a legkorrektebb, magához szigorúbb, mint másokhoz. Már most meglátjuk: mint lesz hű magához? Ám ha hű lesz: nem jut diadala gyümölcseihez. Ha hű lesz: a Felség előtt ügye elveszett. Ha pedig hűtlen lenne,

ha a magyar államférfiak tragikus helyzetébe kerülne: akkor egy sok munkával, nagy szorgalommal, fontoskodással, kínnal, sok szép, de nagy részben szinpadi sikerekkel teli pálya egyszerre a komikumba vesz.

Szeretni fogjuk tovább, de kacagni fogunk és nem sírni. Mert nem búsul többé a magyar. Nem szomorkodunk és nem félünk. És nem hiszünk annak, amit a politikusok ijedten suttognak: mi lesz, senki sem tudja, mi lesz? Pedig, ha az igazságnak száz oldala van is, igazság nincs, csak egy. És ez az erő. A dinasztia, helyesebben amit jelent, Ausztriával együtt e pillanatban még erősebb, mint a nemzet. És nem fogja engedni, hogy erejének alapját, a hadsereget lényegében megbolygassák. És nem engedi, hogy a későbbi, veszedelmes és válságos időkre a nemzeti hadsereget előkészítsük és biztosítsuk magunknak. Színleges engedményeket, meszire szóló ígéreteket kaphatunk csak. És időt — az erőgyűjtésre. Ha majd pénzünk lesz, ha majd nem leszünk szanaszét, ha meghódítottuk vagy megbékéltettük a nemzetiségeket: akkor diktálhatunk vagy cselekedhetünk. És fogunk még, ha oly mohón, annyi tün-
tetéssel és számítás nélkül készülődünk is.

Most azonban még nem vagyunk készen és nem vagyunk felül. Aki felül van: az Apponyi, személy szerint. De ez csak egy pompás hangulat — neki. Reményeinek egy pillanatnyi betelése, amelyből minden emberi számítás szerint, a nemzetnek egy — csalódása lesz.

B.

A pesti gyerek.

Még csak néhány esztendővel ezelőtt angyalt csináltak belőle. Előre megfontoltan, tervszerűleg bántak el a faluba hozott pesti gyerekekkel és anyatejre szomjas ajkai korán hervadtak el a vízbe mártott, piszkos gummiszopótól, hasa felpuffadt a vizes zsemlétől és egész teste csontvázzá aszott az elcsittító, álmra parancsoló mákfejektől. Sokan látták őt közüünk. Pólyába göngyölt, ráncos homlokú öreg úr, vagy öreg anyó volt, több élettapasztalattal, mint a legmegrögzöttebb pesszimista és olyan szomorúan nézett az emberre, akár a gazdáját sirató hű kutya. De a kutyának jobb dolga volt, mint neki és az iskolakönyvekbe írt mesék könyekig megható eseteket beszéltek róla, míg a szegény, elárvult gyerekről vajmiritkán olvastunk. Még Twist Olivér is humorosan beszél az ő keserves sorsáról.

Előre tudta, hogy angyal lesz belőle és ez fájt neki; az ilyen okos, öreg emberek már tudják, hogy angyalnak lenni egyáltalán nem állapot. És csakhamar bekövetkezett, aminek be kellett következni.

Az öreg úr távozott és jött helyébe a másik. Öt-hat kilós csecsemő került újból a jó parasztaszonyhoz, szemében életkedv mosolygott, szívében remény. De a falusi levegő neki is megártott és a jó falusi asszony is gondoskodott róla, hogy minél hamarabb kövesse elődjait — mert már nagy számmal voltak — az angyalságban.

Ez eddig rémromantika. Gyengéd szívűeknek kedves olvasmánya, a melyen oly jól kisírhatja magát. Ennek a romantikának megártott a kultúra. És az érzékeny kedélyek, bolondos szánalmukkal, — a hogy Nietzsche mondaná, — már csak a gyufaoldatot ivó szerencsétlen öngyilkosok, és a villamos vasút kerekei alá került áldozatok fölött onthatják ezentúl könyeiket. A lelenc idegborzongató fogalma néhány év alatt, ha nem is a köztudatból, de a valóságból rapszodikus gyorsasággal kiveszett.

A köztudatba lassan megy át minden változás. Nehezen hiszünk a jóban és alig látjuk, hogy néhány év alatt mennyit követtek el nálunk a törvénytelen gyermekek érdekében s hogy egy pár esztendő óta a fővárost környékező falvakban ezer meg ezer nagyra nőtt, egészséges, pufók arcú pesti gyerek él. Megcsinálták nálunk is a lelencházat.

dajkálásával. Legalább addig, míg a kis csecsemő megerősödik és már nem árt meg neki az idegen dajka.

Ezután lesz csak a pesti lelencből pesti gyerek. Eljön érte a fiatal, piros arcú, bő tejű parasztasszony és viszi magával a falujába.

Nem kapott megbízást senkitől arra, hogy a másvilágra küldje a gyermeket és természetes, jóra való ösztöne megérteti vele, hogy most már nagyon megbecsülendő tárgy az az apróság, akit kapott. Hogyis merne rosszul bánni vele, amikor nemsokára úgymint megtudja, hogy nem veszik tréfának a dolgot, hanem nagyon is a körmére koppintanak, hacsak kissé rosszul bántik a gyermekkel. Hiszen emlőjéből bőven kijut a csecsemőnek, saját gyermeke úgy sem szorúl már rá, mert legalább nyolc hónaposnak kell lennie, mikor tejtestvére a házhoz kerül.

És napról-napra jobban fejlődik a pesti gyerek az idegen anya emlőjén. A falu orvosa és a váratlanul megérkező központi ellenőrző orvos pedig gondoskodik róla, hogy az idegen anya csakhamar édes anyává váljék. Ez már tisztán szugesztív oldala a dolognak; ha valakit kényszerítünk a szeretetre, előbb-utóbb ösztönné változtatjuk ezt nála. Nem sok pénz az, amit e szeretetéért kap, de mennyi az mégis abban a szerény igényű háztartásban, hol pénzt vajmi ritkán látnak az év folyamán.

Mire az asszony elválasztotta a pesti gyereket, már az egész ház úgy hozzászokott, mintha nem is volna idegen. Nő a gyermek, fejlődik a falusi házban s gyanakodva fogadja az idegen nőt, ki néha meg szokta látogatni s kit pesti anyának szólít. Amikor nevét gügyögve ki tudja ejteni, nem is nevezi másképp magát, mint ahogy nevelő atyját hívják.

A falusi házban csak olyankor jutnak tudomására annak, hogy a pesti gyerek még sem tartozik egészen oda, amikor a fővárosból megérkezik a tartáspénz, vagy a ruha. A falu életében ma már fontos szerepet játszik a pesti gyerekek ruházkodása. Ilyenkor elviszik a község házába, hol az orvos egyenként osztja ki minden gyermek ruháját. Mert a pesti gyereket szépen kell járatni, hogy kifogást ne találjon rajta a látogató anya, vagy felügyelő orvos.

Rövid idő alatt mily változás! Egy ártatlan, kedves hadseregnek recipiálása a társadalomba.

Megnéztük az állami gyermekmenedékhely telepeit, sorba jártuk a házakat, hol pesti gyerek van és furcsa, bolond meghatottság vett rajtunk erőt, amikor láttuk a senki gyermekét igaz családi szeretettől környékezve. S láttuk, miképp símult a nevelő anya szoknyájához, mintha attól félne, hogy valaki

el akarja ragadni onnan. Házzól-házra mentünk és mindenütt láttuk a szeretetteljes gondozás hatását a gyermek élénk szemein, piros arcán és kicsattanó egészségén. És láttuk a félelmet azon parasztnőknél, kiknél a gyermeknek valami baja támadt, vagy arca valamivel halványabb volt a kelleténél.

Majdnem kétszáz ily telepe van az állami lelencházaknak, helyenként háromszáznál is több gyermekkel. És ez mind egy rendszeres, szerves egész mintha az egész egy család volna.

Hét éves koráig marad egyelőre a gyermek így a lelencház gondozása alatt, miközben mindennel ellátják, amire csak szüksége van: ruházzák, rendszeren iskoláztatják, betegség esetén kellőleg gyógykezeltetik, sőt a gyenge gyermeket nyáron fürdőre küldik.

Szó van arról, hogy már legközelebb meghosszabbítja az állam a gondoskodás idejét és tizennégy éves koráig viseli majd gondját a rá bízott gyermekeknek. De már e hét esztendő is elég arra, hogy nagyon sok esetben a nevelő szülők annyira megszeretik a pesti gyermeket, hogy bármily áldozatok árán is örökbe fogadják őket.

Éppen ez örökbefogadás gyakorisága szolgáltatott okot arra, hogy a lelenckérdés nehéz és végleges megoldását ily módon tegyék lehetővé. Dr. Karsai Sándor miniszteri titkár, ki kiváló buzgalommal tanulmányozta a lelenckérdést, tudtommal azon az érdekes terven dolgozik, hogy az örökbefogadás elve alapján könnyítsen azon nehézségen, mely a hét- illetve tizennégy éven túl lévő gyermekeknek nevelő szüleiktől való elválasztásával jár. Egyszer és mindenkorra nagyobb összeget kapna a nevelő szülő, a melyen földet vásárol a gyermek nevére. Amíg a gyermek kiskorú, a föld haszonélvezete az ápoló szülőé, aki egész örökbe fogadná a gyermeket.

Az erre vonatkozó részletek még ismeretlenek előttem, de mindenesetre fölötte érdekes terv, mert megkönnyíti úgy az állam feladatát, mint megvigasztalja a nevelő szülőt, ki nehéz szívvel válnék meg attól a gyermektől, akit hozzászokott a magáénak tekinteni.

Ujabbban az ország minden nagyobb városában emelt az állam lelencházakat, melyek a budapestiéhez hasonló működéssel fognak intézkedni az elhagyott gyermekek sorsa felől.

Ezer meg ezer egészséges polgárral több lesz az országban és egy évezredes előítélettel talán kevesebb.

B. M.

A nagy Teréz.

Alaposan csalódtak azok, akik a most Párisban folyó Humbert-pörnek végtárgyalásától egy második Panama-ügy kibontakozását remélték s a világszkandalum rothadás-szagát már előre szimatolták az ügyis eléggé haut goût-s párisi társadalom levegőjében. Minderről úgy látszik szó sincs: nincsenek megvesztegetett miniszterek, lefizetett politikusok, megvásárolt újságírók, az ügybe beleszövődő szerelmi viszonyok, titokzatos közvetítő személyek, egyszóval majdnem egy se ama tipikus botrány-alakok közül, akiket az ilyen nagy pörök, mint a kotró-gép a tengermély piszkát, roncsait és undok állat-fajait, tisztázó munkájuk közben rendszeren napvilágra hoznak. Csak egy igazi érdekesség összpontosítja magában az érdeklődők bámulatát: Humbert Teréz, s még ez se olyan tüneményes egyéniség, mint a milyenek a kezén keresztülfolyt milliók nagy száma után gondolnók. Mint egyéniség, mint öntudatos, teremtő, azaz új gazság-formákat alkotó gonosztevőn, nem egy tízezerekkel dolgozó csaló túltesz rajta, épp azért csak mint jelképes példája egy most egyre szaporodó társadalmi jelenségnek érdemel valóban figyelmet a nagy Teréz. Mert hát mit is tett ez a nő: egy csomó számtól hihetetlenül hihetetlen mesékkel kicsalt több milliót. Hol két amerikai milliárdosra, a Crawford fivérekre, hol egy portugalliai rokonára hivatkozott, mint milliós örök-hagyóra, hol egy Marcotte nevű birtokáról beszélt áldozatainak, bár ily nevű község egész Franciaországban nincs, s erre a mesebeli palotára kert és kapott tőlük százezreket. Több, a saját és nővérei nevére kiállított évjáradék-kötvénnyel is szélhámoskodott s bár a kötvények hamisak voltak, a százezrek csak úgy ömlöttek a derék nő ölébe. S nem gyámoltalan eszű kispolgárok és munkások voltak az áldozatai, hanem törvénytudó, minden hájjal megkent ügyvédek, közjegyzők és képviselők, akik különben rendszeren maguk szoktak a pénzügyletekben felül maradni. Valóban majdnem megérthetetlen az a hiszékenység és ostobaság, mely ennek a szélhámosnőnek a legnagyobb csalásokat is könnyűvé tette. Különösen mivel nem egy virulótön játszó fiatal nőről van szó, hanem egy kánonikus koron túli, nagyon okos arcú s épp azért mérsékelten szép hölgyről van szó. A milliók tehát nem egy alcôveba folytak, hanem egy rég megokosodott, szerelmi ígéretekkel nem dolgozó, tisztos

matróna-ölbe. Csoda-e, ha a párisi nép-fantázia a nagy Terézben valami boszorkányszerűt, valami sajátosan titokzatos emberbűvölő erőt sejt? Nem csoda, sőt nagyon is érthető, mert e nő hallatlan sikerének igazi magyarázata egyáltalában nem fantasztikus, hanem épp ellenkezőleg a legreálisabb élet tényeiből olvasható ki. Először is konstatálni lehet, hogy ily óriási összegeket ily kis értelmi apparátussal csak nő kaparíthat meg. Akik tehát Humbert Terézt a nagy, tipikus szélhámosokkal egy kalap alá fogták s benne egy finánciális tehetség bűnbekerülését látják, nagyon tévednek. Az iparlovagnak, nagy pénzügy-technikai tudással s a mások eszén és törvény-tételeken folyton túljáró fortélyossággal kell dolgoznia. Amerikai nagybácsikkal, lezárt vasszekrényekkel férfi férfitől sohse bűvészkedik ki milliókat, mivel az üzlet-csinálás a kereskedelmi életben a létért való harc egyik formája lévén, az egymással küzdő férfiak ezt komolyan veszik s ha pénzádásra kerül a sor, előveszik harci eszközeiket, azaz az eszüket. Les affaire sont les affaire — testvérek közt is.

De nem a nővel szemben. Az a sajtóságos helyzet, melyben a nő a mi társadalmunkban mint egy szellemileg kiskorú, különerkölcű, közgazdaságilag legtöbbször függő lény még ma is él, nagyon kedvez neki azokban az esetekben, ha nagykorú észszel, létéért önmaga harcolva, a férfival szembe kerül. A megszokás erejénél fogva a férfi, természetesen csak az úri, vagyonos, nőit nem dolgoztató osztályok férfija, a nőt még akkor se tekinti a létért önállóan, esetleg vele szemben s az ő kárára küzdő egyénnek, mikor ez pedig tökéletesen emancipálta magát. A felső népezrek körében a nő a létért való verekedésben részt nem vevő, üzletileg, közgazdaságilag teljesen cselekvőképtelen személy, akit tehát, valahányszor vele ezeken a tereken találkozik, a férfi komolyan se vesz. Leggyönyörűbb bizonyossága a nő eme elkülönítettségének az ő saját külön becsülete, a nemi becsület, amely egész más alapelveknek hódol, mint a férfiak polgári becsülete, azaz a becsület. Egy tisztességes úri nővel szemben nem is todul fel az a kérdés, mily viszonyban van a büntető törvénykönyvvel, lopott-e, sikkasztott-e, hamisított-e, éppen mivel ily bűnöket termő működésekre az úri nő alig szorul. Csak nemi életének tisztessége felé fordul az érdeklődés, polgári becsületessége magától értetődő.

Érthető tehát, hogy az így harcképtelennek tekintett nőkkel szemben a férfi még üzleti ügyekben sem szedi elő ugyanazt az óvatosságot, amelyet minden férfival szemben készenlétben tart. Humbert Teréznek csak egy nevet kellett mondania, hogy elhitesse egy narbonne-i ügyvéddel egy oly kastély létezését, mely seholy sincs s hogy erre a légvárra

reális ötszázezer frankot kapjon kölcsön. Ha a saját édes fivére kér ettől a fiskálistól kölcsönt a kastélyra, ez telekkönyvi kivonatot kér tőle, mivel az üzlet üzlet testvérek közt is. A finom Teréznek azonban, akinek szalonjában oly előkelő urak és asszonyok járnak, ahol oly nemes, emelkedett tónusban folyik az élet, egy udvarias férfi szívesen ad akadémikuskodás nélkül bármily összeget. Hisz úri nő; az úri nő pedig csak a szerelmi élet terén született csaló, az üzleti élethez nem ért s ha mégis belekényszerül, örül, ha nem őt koppasztják meg.

Ez a felfogás élt az összes előkelő megkoppasztottak lelkében Humbert Terézzel szemben. Elhitték neki, hogy van egy Crawford-végrendelet, bár csak másolatát látták, elhitték, hogy milliók vannak a legendás vasszekrényben, melynek pedig belsejét ember még nem látta, elhitték a portugall herceget, a kastélyt, mindent, mindent, mert egy nagyúri nőben mindenki sejti a titkos kokottot, de nem a titkos csalót. Nem a nagy Teréz egyéni nagysága, hanem valami saját külön férfi-butaság, mely a nőben mindig csak a gyámoltalan, támogatásra, udvariasságra szoruló gyenge nemet látja, tette őt milliók haszonélvezőjévé. S ez teszi őt jelleges, egy csomó más felszabadult nő szélhámoskodási technikájának nagyított arányú példájává. A nők számára megnyílt kereseti ágak terén egyre szaporábban tűnnek fel azok a nők, akik nem munkájuk, képességük értékével, vagy legalább is nemcsak észszel, hanem külön még nő-voltukkal is küzdenek a kenyérért és sikerért. S itt nem a kokottságra, a test őszinte, kifejezett árusítására gondolok, hanem annak a férfi-gyöngédségnek, ösztönszerű udvariasságnak igénybevételére, mely a nem önálló, nem dolgozó nőkkel szemben jogos, a férfiakkal egyenrangú felszabadult nőkkel szemben azonban igazságtalanság. Ez az udvariasság, ez a gyöngédség nehézzé teszi, hogy a férfi, ha hatalmas, ha munkaadó, ha tőkés, ugyanazt a fensőséget alkalmazza a női üzletféllel szemben, mint a férfival, aminek eredménye, hogy egyenlő értékkel versenybe induló nő és férfi közül végre mégis a nő győz.

Hogy mily mély megsértése ez a nőknek is, bizonyítja az a szenvedélyesség, melylyel a feminizmus női apostolai az udvariasság és lovagiasság minden megnyilatkozása ellen küzdenek. S valóban, a nem dolgozó dísznők társadalmában ezek férfiú-kötelességek; az elnyomó bódító szereit elnyomottakkal szemben. Hogy egyéniségét teljesen kifejtse, hogy szellemileg és anyagilag független legyen, ezt nem engedi meg ez osztályok férfija a nőnek, de ha együtt megy be vele egy ajtón, előre bocsátja s a villamoson átadja neki a helyét. Ez az udvariasság. Hagyján, ha ez a hazug nemesség a

régi stílú nőkkel szemben működik ; szájalmas és ostoba dolog azonban, ha az új, dolgozó, önálló nők is ebben a sértő tisztességben részesülnek. Mert ehhez nincs joguk s nincs is szükségük reá, hasznot belőle pedig csak a kokott-természetek húznak.

Egy ily korszakban, mint a mostani, amikor a dolgozó, közgazdasági termelő egyedként számító nők egyre szaporodnak, nagyon fontos, hogy ezzel az új nő-tipussal szemben kifejlődjék egy megfelelő érintkezési konvenció. Meg kell tanulnunk, be kell vennie a férfitermészetnek, hogy a nőt magával teljesen egyenjogú és jellegű üzletfélnek vagy munkásnak tekintse, akinek nemi különbözősége egészen mellékes dolog. Mert kétségtelen, hogy a mily gazság, ha a nőt munkaadója in nature fizetendő ellenértékek adására kényeríti, épp oly ellenszenves, ha a nő azzal megy bele a létért való harcba, hogy ott nem csak munkával, belső értékekkel, hanem szépségének varázsaival is fog küzdeni. Sőt ellenszenves már az is, ha a nő a legcsekélyebb udvariasságra, nő voltának egyszerű tudomásul vételére is számít, mivel eme igényével megkárosítja az egész nő-felszabadítási reformnak alapelvét, mely szerint az embereket csak munkájuk, szellemi fejlettségük, jellemük, de nem nemük szerint szabad megkülönböztetni és osztályozni.

Ennek a nagy, általános visszaélésnek a férfiak udvariasságával, jelképe a nagy Teréz. Ez a hölgy persze csak oly értelemben volt felszabadult, hogy üzleteket csinált és szélhámoskodott, a termelő munka terére egyelőre még nem lépett. Temérdek emancipált nő azonban szintén csak ily szélhámosság, a velők szemben enyhébb mértékkel mérő férfi-udvariasság kicsikarása útján tud érvényesülni. Sőt ez a visszaélés az egész mai feminizmust jellemzi, mintegy gyermekbetegsége neki : már a gimnáziumban, az egyetemen megnyilatkozik az enyhébb tanterv, gyöngébb vizsgáztatás formájában, később pedig a hivatalkeresés küzdelmeiben, ahol ugyan sok nő kerek visszautasítást nyer, más azonban nem belső értéke folytán, hanem gyöngédségből, udvariasságból, könyörületből kapja meg az állást. Gyógyulást, tisztulást tehát csak az teremthet, hogy a mily mértékben nagykorúsodik, felszabadul a női nem, oly arányokban szűnjék meg az udvariasság, a nő külön megítélése, külön becsülete. Ma ez az intés még főleg a férfiaknak szól, mivel a Humbert Terézek s más kevésbé nyílt szélhámos nők az ő kárukon élnek. Végeredményben azonban a nők ügye is ez, mivel az igazi értékeseknek közülök érdeke, hogy a nőt a férfi egyenrangú társnak vagy komoly vetélytársnak s ne csak udvariassággal kifizethető másodrendű embernek tekintse.

Szász Zoltán.

Versek.

1.

El innen, el! A nagyvárosi lárma,
 A füst, a zaj lelkemre nehezül.
 El innen, el! Veled akarok lenni
 Virágzó fák közt, csöndben, egyedül.
 Alkonyuló nap arany bíborában
 Pompázzék a fehér vadrózsaág,
 Távol harang kondúljon estimára —
 S lessük, figyeljük szótalán, vigyázva,
 Amint a nap az éjbe olvad át.

Kezem akkor a kezedhez ne érjen,
 Eskü ne reszkessen az ajkamon!
 Fejed ne borúljon a kebelemre,
 Nem kell a csókod édes angyalom!...
 A csók, az eskü annyit hazudott már
 S kelt a nyomukban annyi léha vágy,
 Suttogó, gyöngéd szavakat se váltsunk...
 Az legyen minden-minden vallomásunk,
 Az a beszédes, tiszta némaság.

2.

Téged siratlak titkos éjszakákon,
 Téged, ki elraboltad a hitem,
 Szerelmem, bizodalمام, ifjúságom...
 S nem tudlak megátkozni, nem.

Miattad könnyes a szemem, miattad,
 Ki csak kacagtál szenvedésimen.
 Ha kacagok is tégedet siratlak —
 S nem tudlak megátkozni, nem.

Mert te borúltál egykor karjaimba
 Behúnyt szemmel a kerti fák alatt
 S azért a percért és azért a csókért
 Örökre áldalak...!

Farkas Imre.

Zsidó-ország.

Ez nem az álmodozók országa. Nem azoké, kik álomkóros sápadtsággal indulnak az emlékekkel kirakott országútra, hogy odaérkezzenek a soha fel nem építhető romokhoz és megalapítsák a lehetetlenség országát. Hanem, amidőn igazán hazátlanná és hajléktalanná vált egy néhány ezer család — a mindenható cár ukáza folytán véletlenül zsidók voltak — akkor így szólt a dúsgazdag férfiú: «Itt vannak az én millióim; van nekem belőlük vagy ezer; adjunk talán százat, kétszázat nekik, hogy legyen a nyomorultaknak hajléka és hazája.» — Kétszáz millióból pedig manapság hazát is lehet venni. Igaz, hogy valahol messze; oly helyen, ahol eddig vadlovak taposták az ösvénytelen réteket és szilaj emberi hangok vegyültek a jaguárok és majmok ordító csevegésébe.

Amikor tizenkét esztendővel ezelőtt Oroszországból kikergették a kaftános zsidókat, Hirsch báró 50 millió frankot vett ki készpénzben a bankból és felajánlotta az üldözöttek felsegélyezésére. Ennyi pénz szép pénz, de ok és mód nélkül felhasználva, épp elég lett volna arra, hogy két esztendő alatt éhhalált habzoljon belőle annyi ember.

Hazánkfiának, Dr. Sonnenfeld Zsigmondnak, jutott eszébe, hogy ezt a pénzt oly módon lehetne a szerencsétlenek érdekében felhasználni, hogy végkép megszabaduljanak a nyomorúság rabláncaitól. Rábeszélte a nagyszívű bárót, hogy földeket vásároljon, melyekre a kiűzött zsidókat letelepítsék. Kitűnő szervezői talentummal megcsinálta a tervet és Argentiniában, a Paranna és Uruguay folyók közt lévő síkságon megalapította a modern Kanáánt, a délamerikai zsidó-országot.

Amikor Sonnenfeld úr nekem szíves volt az argentiniai zsidó parasztokról részletes adatokat rendelkezésemre bocsátani és élethű előadásban bemutatta a délamerikai zsidót, kidomborítván annak agrár jellegét, magam előtt láttam a nyugati pályaudvaron veszteglő hosszú fekete kabátú, sápadt, beesett arcú és görnyedt hátú férfiakat, amint tizenkét

esztendő alatt átvedlenek széles vállú, szilaj tekintetű, vad csikókat fékező, pusztai, tanyás alakokká és majdnem kételkedve fogadtam a hallott dolgokat.

Pedig szórul-szóra valóság, bámulatos valóság ez a zsidó agrikultur ország. Ahhoz az ötven millió frankhoz, melyet Hirsch báró még életében adott a kolonizációhoz, hozzájárul még 200 millió frank, melyet halála után hagyott e célra. Hogy minden politikai jellegtől ment legyen az egész akció és csakis a jótékonyáságnak szolgáljon, kimondották, hogy a telepítés előnyeiben csupán azon országok zsidói részesülhessenek, melyekben nagymérvű üldözésnek vannak kitéve: így az orosz- és a román zsidók. Az egész jótékonyági szervezet jelenleg a báró végrendeletére szerint, a nagyobb angol, francia és német hitközségek közreműködésére van alapítva. Szt.-Péterváron van egy ügynöksége, melynek célja a telepítés közvetítése és az arra rászorult családok elszállíttatása.

Amikor egy család kijut Argentiniába, a Buenos-Ayresben székelő bizottság által megjelölt kerületben, 150 holdnyi termőföldet kap a hozzá szükséges befektetésekkel együtt; azonkívül rendes, téglából épített lakóházat, négy ökröt, négy tehenet és kellő számú lovakat. A mindezekért járó összeget húszeven évenként egyszer fizetendő részletben köteles törleszteni.

Rövid idő alatt több ezer teljesen vagyontalan család jutott így hajlékhoz, jómódhoz, kitűnő termőföldhöz. Mert hogy mily elsőrangú földek azok, melyeket a kolónia zsidói művelnek, bizonyítja, hogy a legelőkelőbb amerikai és európai cégek közvetítik az ott termelt gabona kivitelét. Buenos-Ayresben és a nagyobb argentiniai városokban óriási piacok keletkeztek a telep gabonáinak eladására.

A társaság gondoskodott arról, hogy a földművelésben teljesen járatlan zsidók kellő oktatást nyerjenek ez irányban. Kezdetben nehezen ment a dolog, de később annyira jártosak lettek a gazdálkodásban, hogy maguk a benszülött argentiniai földművesek tanultak tőlük fontos dolgokat. Bizonyítja ezt az a körülmény is, hogy Argentiniában csak azóta ismerik a lóherét, mióta a zsidók termesztik.

De mindenképpen kulturális hatással volt a benszülöttekre a zsidó telepítés. A társaság mindenfelé kitűnő népiskolákat állított fel, melyekben a benszülöttek gyermekei is elsőrendű oktatásban részesültek. A mikor e kiváló hazánkfia, mint a társaság megbízottja, egy alkalommal beutazta a kolóniát, nem kis csodálkozásra tapasztalta gyakran, hogy a kis vad, sárgabőrű gauchó-gyermekek mily folyékonyan mondják el a héber imákat, melyeket a zsidók iskoláiban sajátítottak el.

A földműveléssel együtt járó mezei élet, a természet elemeivel való folytonos küzdelem, a gyakori harcok a rabló gauchókkal, természetesen nagy befolyással volt a letelepedett zsidók fizikai és lelki állapotára. A mindenkitől bántott és üldözött, testileg degenerált zsidóból rövid idő alatt erős, egyenes, bátor és férfias faj lett. Külső orosz-lengyel zsidó szokásaiból csakhamar kivetkőzött; főképp a fiatalabb elem. Egész nap kinn dolgozik a mezőn és ha szénával megrakott szekere előtt vigan énekelve tér haza munkájából, vagy ha lován vágatva száguld a sikságon, ki hinné el, hogy ez a zsidó és a pályaudvarainkon átvonuló karaván egy és ugyanazon faj, majdnem egy család.

Csodálatos, hogy Argentínia kormánya és a benszülöttek éppen agrár talentumuk miatt kedvelik őket; úgyszólván azt a szerepet játsszák ott a földművelésben, mint Európában a kereskedelem terén.

Sok, rendkívül érdekes etnográfiai adattal, népies szokások leírásával fűszerezte Sonnenfeld úr ismertetését, melyeket e szűk kereten belül, sajnos, nincs módomban elmondani. Bennem főképpen az keltette fel e nagyszabású és rendkívül fontos jótékonyági mozgalomban az érdeklődést, hogy a zsidót agrár jelenségre regenerálta és mint tanyai gazdát, földjéért harcoló parasztot mutatja be a bámuló európainak.

És megbámultam Sonnenfeld dr. éleslátását, melyben felismerte éppen az orosz zsidóknál ez elrejtett tehetséget, holott azoknak vajmi kevés alkalmuk lehetett ősi hazájukban földet művelni.

ÚJ KÖLTŐK.

Nagy Endre:

1.

A szomszédos kis szobában
Vígan vannak valakik . . .
A szomszédos kis szobában
Egy kis szőke lány lakik.

Mint a madár a berekben,
Úgy csacsog és csicsereg.
Ő egy nótát dúdorászgat, —
Én füttyszóval felelek.

Egy kis ajtó választ el csak
Az édestől engemet.
Ma elválaszt, de holnap már —
Összekapcsol, meglehet!

2.

Setét utca, széles árok,
Minden este arra járok,
Hogy meglessek ablakodban
Egy tenyérnyi kis világot.

Az árnyékod odaszállt ép,
Mintha csakis arra várnék.
. . . Lám, mi lettél már te nékem:
Elérhetlen, tűnő árnyék!

3.

Hogyha téged ócsárolnak,
Én is ócsárollak.
Ha dicsérnek, elfordúlok,
Szót sem ejtek rólad.

Óh mi édes: csacska néppel
Szórni rád a rosszat.
Óh mi édes: rád gondolni,
Vágyni rád naphosszat!

4.

Ablakomból nem látszik, csak
Egy tenyérnyi ég
Nem látszik, csak egy tenyérnyi
Borús szürkeség.

A csillagok fényes útját
Végig kutatom,
S rád találok, szőke angyal,
Egy szép csillagon.

De átsurran rajta lelkem,
Mint a kulcslyukon
S a csillagok fényes útját
Végig kutatom.

Oh, ott minden szabad nekünk,
Egyedül vagyunk.
Ölelkezünk, csókolódzunk
És . . . és . . . ragyogunk!

Politikai erkölcsök.

Magán-becsület és politikai becsület között csakugyan vannak különbségek, sőt ellentétségek, akármit mondjon is a köznapi képmutatás, aminthogy az egyesekre szabott morál törvényei sem fedeződnek azokkal az erkölcsi törvényekkel, melyek a csoportok cselekedeteiben jutnak érvényesülésre. Látszólag ugyan mintha semmi ugrás sem volna, ha az ethika elveit mind nagyobb és nagyobb átmérőjű köreire alkalmazzuk az emberi társulásnak; a logika nevében semmi kifogás sem támasztható az ellen, hogy amit erkölcsi parancsnak fogad el az egyes, az kötelező az egyesek csoportjaira: pártokra, népekre, fajokra, az egész emberiségre is, aminthogy Hugo Grotius óta csakugyan ezen az alapon vetítették az emberiség intellektuális szeméi elé a népjog vagy észjog délibábjaikat; de a codificáló munkásság eme termékeit az élet sohasem szentesítette. Ragaszkodhatunk hozzájuk, mint idealis követelményekhez, kiszögezhetjük a fejlődés elébe, mint az erkölcsi evolutio kívánatos határjelzéseit; de aki az erkölcsi normák e folyamatosságába vonja az egyestől az összességig táguló élet jelenségeit, aki ezzel, mint realis elemmel számít, kettős tévedést követ el: nem veszi figyelembe a morál mibenlétét és nem számol a tömegek pszichológiájával.

E kettő közül az utóbbi az érdekesebb és a következménnyel gazdagabb; de ennek belátása az előbbinek tisztázásától függ. Micsoda hát a morál? Legmagasabb és legáltalánosabb kifejezésében az emberi természet ellen való tiltakozás. Ez alá a formula alá befér az erkölcsi törvények minden változata, mert ez közös mag valamennyiben. A morál mindenütt és mindenkor az ember természetes ösztöneinek legyűrésére vállalkozott és annak az arányában éri el tökéletességét, amely mértékben ezt a feladatot teljesíti. Az ember természete szerint egoista, aminthogy általában az élet egoismust jelent; a morál az altruismus elvén épül fel. Az embert ösztönei, vágyai, természeti szükségéi arra viszik, hogy a saját létét fejlessze, erősítse, javítsa; a morál azt parancsolja, hogy szereljen le az igényekkel és tagadja meg eredendő felbuzdulásait a cselekedeteiben. Az a dió, amit e pontnál Nietzsche nyújt át, nem oly kemény, hogy föl ne lehetne törni. Hogy ő az önzés felmagasztalását teszi egy lehetséges morál alapelvévé: ezzel az ellenvetéssel csak azoknak kell leszámolniok, akik a morál felsőbb eredetére esküsznek. Ha azonban az erkölcsi törvények

eredetét a többség erejének az egyesek ereje felett való túlsúlyában keressük, ha a morál rendszerét annak vesszük — ami valójában — hogy az egyenként kevésbé erősek, de összességükben túlnyomó energiát reprezentálók védelmi szervezete a külön-külön zsákmányolásra törekvők megfékezésére, — úgy nyugodtan tovább mehetünk Nietzsche tanítása mellett. A kevesek, de erőben kiválók moráljának szentesítése, amit ő követel, majd csak akkor lesz aktuális, ha kitalálják a módját, hogy az úr-egyéniségek önzésének eredője nagyobb legyen a nyáj-emberek összetett erejénél. Addig az erkölcsi törvényekben az altruizmus jut kifejezésre, melylyel a többség önzése béklyózza az egyéni önzés ösztöneit.

A morál a társulásnál kezdődik és mindezideig való formájában olyan evolúció, melynek kormányzó elve az emberi természet eredendő étvágyának elszorítása. Az erények egész glédája ennek az elvnek tiszteleg; becsületesség, jogtisztelet, könyörületesség és a megbecsültetésnek ahány jogcímét még fel tudjuk sorolni, mind ebből sarjad. Ime azonban, bár a morál a társulásból született, maga az a társulás individuális egészében nem e morál szerint irányítja cselekedeteit. Sőt ha eddig — az egyesek csoporttá való szervezkedéseig — a természet leküzdése volt az irányadó: most — a csoportok élet-funkcióiban — egy visszafelé menő folyamat kezdődik, melynek végső állomása a természetes önzés teljességben való visszaállítása.

Minél szélesebb körfogatú csoportok erkölcsi életét vesszük vizsgálat alá, annál kevesebb morált fogunk találni benne és ennek megfelelően: minél inkább eltűnik az egyes ember az egymással társultak csoportjában, minél távolabb jutunk a konkrét individuumtól és minél közelebb az emberiség egészéhez, mint absztrakt individuumhoz, annál tökéletesebben tükröződik a cselekedetekben a természetes ember képe. A tömeg növekedésével, ahelyett hogy elmosódna az emberi individuum természete, inkább mind jobban kidomborodik. Hogy analogiát mondjunk: mint például egy rablóbandánál a tagok egymás között és külön-külön cselekedhetnek úgy is, ahogy nem egyezik a zsvány-szokásokkal, de a banda működésének egésze bizonyára a rabló-természet kifejezése.

A tömeg életének ezzel a típusra való visszaütésével jár a cselekedetek morális voltának csökkenése és csak aki ezt a törvényszerűséget be nem látja, csak az azonosíthatja az egyéni morált a politikai morállal. Holott a tömegélet, aminek a politika a megjelenési formája, nem vállalja azt a kényszerűséget, ami az egyesek életviszonyait szabályozza. A politikában addig tart az erkölcs, ameddig az egyéni lét; innen

túl kezdődik a morál megtagadása. Ami kötelező az egyesre, annak terhe fokozatos csökkenéssel száll át a társultakra és az önzés, mely a minimum felé van szorítva az állam egyes tagjaiban, a maximum felé növekszik, minél közelebb jutunk az állam egészéhez. Innen van, hogy a politika küzdőterén otthon vannak azok a fegyverek, melyeket a magánéletben becsületvesztés nélkül nem lehet használni: minél szélesebb sorok állanak egymással szemben, annál kevésbé morális a hadakozás módja. A frakciók küzdelmében nincs altruizmus, a pártok viaskodásában még kevésbé, a nemzetközi politika bonyodalmaiban pedig legkevésbé. Minél többen vannak együtt, összességükben annál teljesebben nyilatkozik meg a természetes ember, aki csak egy parancsot ismer: az egoizmus parancsát és akinek minden fegyver jó, csak a célra vezessen. Ameddig közel van az egyeshez, ameddig a csoport léte kevésbé participál az általánosságban, addig a politika is mérsékeli a morállal való hadviselését, de ahogy szélesebb és szélesebb vizek árján halad a hajó, mind teljesebb gőz árad a gépbe. Minél általánosabb a politika, procedurái annál kevésbé foglalkoznak a morál elfogadott szabályaival és ahol legáltalánosabbak a keretek: a népek viaskodásában, ott teljességében restituálva tűnik elő az emberi természet falánk étvágyával, az erőnek minden formájában való érvényesítésével, az immoralitás egész hadi készletének: kémkedésnek, cselvetésnek, öldöklésnek, jogfosztásnak felhasználásával.

Az önzés e feltámadásának nem a morál vet gátot, hanem az erők mértéke. És végső elemzésében itt van közös gyökere az egyéni morál szigorúságának és a politikai erkölcsök szabadságának. Minden morális törvény kötelező volta onnan ered, hogy mögötte a fenyték, hogy az áthágásért büntetés jár. A magánéletben a lázadó ösztönök megfékezésére társult többség büntet; de a politikának nem kell tartania ettől, annál kevésbé, minél inkább magában fogja a többséget, tehát minél teljesebb az ereje. A büntetéssel való fenyegetés a politikában annál kevésbé esik közvetlen súlylyal a mérlegbe, minél kevésbé áll szemben egyén az egyénnel, a nemzetközi politikában pedig éppen semmi, mert itt a siker magában hordja sankcióját és annak van igaza, akié a győzelem, akár milyen eszközökkel érte is el. Az egyéni morál is, meg a politikai morál is az erőnek engedelmeskedik és a különbség közöttük valójában csak annyi, hogy ott mintha már be volna fejezve a felsőbbségért való harc, míg itt folyton megújul a küzdelem; de íme, ez a különbség elég, hogy ellentétek következzenek belőle.

Egy katonatiszt.

Írta: Bródy Sándor.

IV.

A katonatiszt bent-kosztos lett a polgárcsaládban. Megismerkedett a különféle pörkölt, paprikás és tejszes húsokkal és az ő véges elméje nem is sejtette, hogy annyiféle szósz legyen a világon, mint amennyifélet ott egy hét alatt készítenek. A Jolántha anyja, egy kanonok oldalági és közeli rokona, magát a káposzta-töltelék tizféle módon tudta készíteni és amióta férjhezment, állandóan azt ambicionálta, hogy kétféle pecsenye legyen minden este vacsorára. A jó asszonynak az volt a szenvedélye, hogy jóféle, finom, de erős ételekkel jól tartsa a férfiakat és az enniadás művészetében oly tökéletességre vitte, hogy példaképpen említették. Az ura már az ebédelést és vacsorázást, mint öncélt kedvelte, szeretett enni, sőt egyebet mást nem is szeretett. Hanem jól étkezni egyedül, vagy a kisétű asszonyokkal együtt, valóban nem lehet. És Hugó mihamarább kitűnő társnak mutatkozott. Két-három hét múlva már vele tanácskoztak: mi legyen a másnapi menü. Sőt egyszer-másszor a lopótököt is rája bízták, menjen le a pincébe és szíjjon bort.

Hugó hadnagy ezt az egész váratlan, de kedvező ügyet, meg is írta haza: «... El sem képzelhetik, hogy milyen nagyszerűen főznek. Nincsen a napnak olyan időszaka, hogy tejszes, habos kávé és többféle hideg húsokat ne hozzanak föl a pincéből. Majdnem mindent tejföllel és paprikával csinálnak, de az jó. Jolántha — ez a kisasszony neve — mindennap csinál valami ízes tésztát avagy tortát. A tortán — nem csúságból, hanem figyelemből — az én keresztnem van kipetytyegtetve cukorból. Azt hiszem, szívesen hozzám adnák a leányt, el is venném, ha legalább főhadnagy volnék. Szülei le tudnák tenni a biztosítékot. Házuk, sőt szöleik vannak. Mazsolára és mandulára többet elköltenek, mint te anyám, otthon húsra. De nem is tudom, miért olyan jók hozzám!»

A leány kedvelte Hugó hadnagyot, de talán mégis ő volt hozzá legkevésbé jó. Évődött vele, hurcolta sétálni, megváratta a varroda előtt. (Egy tönkrement nemes vén kisasszonyhoz járt Jolántha, hogy a ruhavarrás elemeit, mint a többi úri kisasszonyok, ha lehet, megtanulja.)

A világ — a külvárosban — a legkomolyabban meg

volt győződve, hogy ezek halálosan szerelmesek egymásba és hogy a dolognak még csak jó vége sem lesz. Pedig ekkoráig még egy szó sem esett közöttük a szerelemről. Hugó próbált ugyan udvarolni, de a maga módja szerint. Nem voltak bókjai, hasonlatai, sem hazudni, sem túlozni nem tudott. Mégis vitte annyira, hogy a holdas éjszakákon — amíg a térzene mellett le s föl sétáltak — nagyokat sóhajtott és kijelentette, hogy egész éjszakán így szeretne sétálni. A leány pedig lesütött szempillái alól inkább azt nézte, hogyan nézik őket. Ifjú szívének indulatját főképp az nevelte, ha hallotta, hogy nevét a tiszt nevével együtt emlegetik.

Sokat voltak együtt egyedül, főleg a kora délutáni órákban, amíg a leányka anyja a sok megmaradt étel eltevése és az uzsonna elkészítése körül buzgólkodott. Egy ilyen korai csendes órában történt, hogy Jolántha kissé elálmosodva, fejét a divánpárnára hajtá, de csak félig. Hugó szemben ült véle és bejelentette neki, hogy a cigányokkal már tárgyal egy éjjeli zene dolgában. A leány arca ki volt pirulva, álmatagon nézte a tiszt — már fölötött — kardjának aranyos bojtját.

— Nincs szebb viselet, mint a katonaviselet. Csak a hajukat ne nyiratnák olyan rövidre. Nincs szebb, mint a hosszú szóke haj, féloldalt fésülve. Ha nekem férjem lesz valaha, — de nem lesz soha, — annak úgy kell fésülnie! — mondá Jolántha ábrándosan. Majd szinte félálomban hozzátette:

— A nőknél is a szóke haj a szép! Szóke szeretnék lenni.

— Nekem a barna kellemetesebb! — mondá a férfi a leghatározottabb célzással.

— Frou-frouval, vagy anélkül?

— Az ön feje, egészen az ön feje.

— Az én frizurám tetszik magának?

— Nevezetesen. Főképp ott, itt! — s a hadnagy reámutatott a leány halántékán fölemelt és kisütött soppjára. Kissé elvörösödött ezen közben. És a hangja sem volt szilárd, amint hozzátette:

— Vigyázzon, azt én egyszer meg fogom csókolni!

Jolántha nem felelt. Hófehér lett a csók ígéretére, szeméit lehunyta egészen és úgy várta, hogy a tiszt mit fog tenni. Az fölállott, lassú tempóban közeledett és megcsókolta a haját, nem a kijelölt helyen, sokkal lejjebb, a szemöldöke körül. De Hugó erről nem tehetett, nem volt ura az akaratának és még sohasem próbálta ezt, rokonain kívül soha még nem csókolt meg úri nőt. Egy kissé meg volt rémülve vakmerőségétől, sőt határozottan megbánta a dolgot, amint látta, hogy a leány egyszerre csak csendes, de erős sírásra fakadt.

Hogy mért sírt a leány? Bizonyára ő maga tudta a legkevésbé. Talán az érzékenyítette el, hogy életének íme forduló pontjához, egyik legfontosabb momentumához, az első csók stációjához ért? Szívét összeszorította ennek a nagy dolognak a tudata? A régen várt, a tizenhároméves kora óta tervbe vett pillanat hirtelen következett be? Szemérmességének váratlanul és kevés hókusz-pókusszal történt megtörése rázta össze idegeit? Jól esett neki ez a sírás, vagy rosszul, meg volt-e sértődve, vagy megtisztelve érezte magát? Talán elkeseredett azon, hogy az első férficsók nem adta meg azt, amit álmaiban ígért?

Bizonyos, hogy sírásának okát ő maga tudta volna legkevésbé elmondani. Hugó is hiába faggatta, kérlelte:

— Miért sír? amit tettem, sohse teszem többet. Nem is csókoltam meg, csak akartam!

Nem lehetett lecsittítani, nem lehetett tőle választ kapni. Sűrűn omlottak könnyei s nyitott ajkain köröszül igen nehezen lélezett. Mire Hugó megcsókolta nyitott ajkát is. A sírás erre hangosabb lett, úgy hogy félni lehetett, hogy a hangjára bejön valaki. A tisztcske megfogta a kisasszonyka kezét és most már megembérelve magát, szólott:

— Megcsókoltam! Igen! És máskor is meg fogom csókolni. Sőt meg fogom kérni, hogy maga is ajándékozzon meg. Ha azt hiszi, hogy kompromittálom, téved. Azt meg lehet csókolni, akit az ember elvesz feleségül. Igenis. És én el fogom venni, meg fogom kérni. A mamától. És az apától.

— Hát én tőlem? — mondá a leány könnyein keresztül már mosolyogva. Fölugrott, elszaladt. Hugó pedig megszorítván kardkötőjét, körülnézett, hogy nincs-e jelen valaki, akinek jelentést kell tenni. Nem volt a közelben senki. Nyilván a maga megnyugtatóására, hangosan szólt:

— Tehát vőlegény vagyok!

Elment a kapitányhoz és mindjárt elmondott mindent. Az még megkorholta, hogy ilyen sokáig hozta a leányt hírbe. Aztán két vagy három hétig mindig eljegyzési lakomákat ettek. Hugó már früstökölni is hozzájuk járt. A fizetéséből nem tudott elkölteni egy krajcárt, a felét haza is küldte.

Ekkoriban történt, hogy egy szombati napon — kucsomagombával töltött liba volt pedig — a főszámvevő még háromfertály egykor sem tért haza. Utána küldtek a sörházba, a hivatalába, Hugó már rendkívül éhes volt. A cseléd még odajárt, amikor jött két úr, — a ház barátjai, — akik bejelentették, hogy az öreg urat hirtelen lecsukták a börtönbe. Kitünt, hogy harminc esztendő alatt csaknem száz árvának

az anyagi javait ették meg és hogy a kapitány házassági biztosítéka is ezek pénzéből került ki. A menyasszony kauciója pedig egyelőre nem volt több, mint egy huszforintos takarékpénztári könyv, amelyhez valamely gyakorlott, de nem idegen kéz hozzákaligrafálta az ezreseket. A főszámvevő bizonyos humort fejtett ki sikkasztásai körül. A bűneire is úgy jöttek rá, hogy a pénztári könyveiben nevezetes többletet mutatott ki.

A nagy gazdasszony keserves jajveszéklések között kínálta az ebédjét:

— Jaj, jaj már minékünk! Legalább egyetek valamit, hogy erősek legyetek. Ezt a combot, Hugó, milyen szép, porhanyós, piros. Enni kell.

Hugó evett is, de nem volt olyan ostoba, hogy jó étvágya lett volna. Még a tészta előtt tisztában volt azzal, ami érte. Egy piszkos és csúf polgári bűnnel lépett rokonságba. Olyanféle érzése támadt, mint amikor azt álmodta, hogy elvették a kardját mesterlegények erővel. Jóságosága ellenére nem is állhatta, hogy ne szidja az öreget:

— Legalább lőtte volna magát föbe. Én beviszek neki a börtönbe egy revolvert!

— De ha az egész dolog nem igaz?! — mondta Jolántha sírva.

— Igaz! — szólt az anya egyszerűen.

— És te tudtad. Nem szóltál. Nem sírtál folyton!

— Csak egy revolver, semmi más nem segít! — dörögte a tisztné, de nem mozdult a lány mellől, aki kezét fogta, mindakettőt.

Jöttek a törvényes emberek, kihallgatták volna Hugót is, de az zord göggel fordított nekik hátat, nem felelt nekik egy kérdésre sem. Csak amikor Jolánthát kezdték faggatni, lépett közbe és igen elszántan jelentette ki, hogy a kisasszony az ő menyasszonya, következésképp a katonai bíróságnak felel csak. Az ifjú hadnagynak a legzavarosabb fogalmai voltak a jogszolgáltatás körül. A bíróság emberei — a katonaság és polgárság békeje érdekében — nem igen erősködtek. A tényállás ügyis meglehetősen tiszta volt: az öreg úr csaknem az egész pénztárt elköltötte, félre nem tettek semmit, vagyon nem volt semmi, adósság azonban szépen maradt.

— Mit fogsz tenni hadnagy úr?! — kérde a kapitány az esti tanácson, amelyen a két férfi már tudta, — a hölgyek még nem, — hogy a jóétvágyú ember, nyilván a rabkosztól való félelmében, megtalálta azt a kis vasszöveget, amelyre ráakasztotta étvágyát és életét.

A két tiszta és egyenes katona rendkívül rosszul érezte magát ebben az új helyzetben. Akasztott ember vejének lenni — mindentől eltekintve, vége az avancementnak.

Sőt Hugóra nézve — kezdte már sejteni — a katonaságnak magának is befellegzett.

— Kapitány úr, — kérdezte, — mondjad csak, én nem tudom az ide való rendeleteket. Mit kell nekem most tennem?

— Kettőt tehetsz. Itt hagyod ezt a házat, kezet csókolsz a lánynak és elmégy. Vagy leveted a tiszti ruhádat és elveszed. Az első komizság, de senki sem fogja szemedre hányni. A másik ostobaság, ki fognak érte nevetni, de megdicsérnek és azt mondják, ilyen egy igazi katonatiszt!

— És ha a császárnak elébe terjesztem az ügyemet. Ha ő megengedné, hogy mégis bent maradhassak a hadseregben?

— Minden lehetséges, csak egy nem. És éppen ez az!

— Egy szál polgári ruhám nincs. Nem is volt rajtam soha! — szolt Hugó és nagy kék szemei megteltek könnyel.

— Azt még lehet venni. De állás, állás. Nem tudsz távirni, nem tudsz bélyeget ragasztani, öt szót se beszélsz magyarul. Hazamégy, haza viszed. Otthon talán könnyebb lesz.

— Haza soha. Apám arcát, a Mettau kék vizét nem látom többé soha!

Hugó hadnagy elérzékenyülve, de határozottan beszélt. A kapitány igen meg volt vele elégedve:

— Az a fő, hogy a lányt szereted, nagyon szereted.

— Azt igen! — mondá a tiszt zavartan és gyenge öntudatossága ellenére érezte, hogy nem mond igazat. Pályájához, rangjához, életéhez való ragaszkodása erősebb, mint amit menyasszonyához érez. Azonban alig küzdött és nem szolt egy szót sem arról a kis viaskodásról sem, amely lelkében lefolyt. Levetette gyönyörű, drága és kedves ruháját és belebújt abba a fekete zsákba, amit polgári köntösnek neveznek. Megesküdött menyasszonyával, apai, anyai áldás, kelengye és bútorok nélkül. Így cselekedett és ez volt Hugó hadnagy.

A lóverseny-tudomány.

A moralisták játéknak mondják és szidják a lóversenyt. A társaságbelinek időtöltés és mulatság, akár a színház. Valójában mind a kettő, de főleg tudomány.

Az eseményeket előidéző okok, az azokat kísérő körülmények kikutatása és ismerete — a tudás. Ha ez a tudás egy bizonyos eseménycsoport körül rakódik le, vagyis rendszeressé válik, tudománnyá lesz. A lóverseny is események kapcsolata, minden egyes futam egy-egy resultans, melynek eredőit kikeresni és megállapítani éppúgy a tudás dolga, akár a meteorhullások titkát feltárni. A tudomány alapja a rendszeresség, a törvényszerűség. Mihelyt az események egy láncolatában ugyanazon előzményeket látjuk szerepelni, látunk hasonló eredményeket, melyek előzményeiben hasonló körülményeket tapasztalunk, akkor ezen törvényszerűség, ezen szükségképiség megállapítása többé nem tudás, de tudomány dolga.

Ilyen törvényszerűségek konstataálhatók a lóversenynél is. Ez különbözteti meg ezt az úgynevezett játékot a többi játékoktól, teszem a kártyától. A kártyázás is a tudás dolga, de sohasem lehet tudomány. Megállapítani előre, hogy ilyen vagy olyan kártyának kell jönnie, hogy a holnap lejátszandó játszma ilyen vagy olyan eredménnyel fog-e járni — lehetetlenség. Vagy csalás. Nincs tehát kártyatudomány. Ellenben a lóverseny főérdekessége, nem beszélünk most annak tényésztségi szerepéről, éppen az eredmények előre kiszámíthatásában rejlik. A ló származása, eddigi formái, tréningje, menezselése, az istálló formája, a zsoké képességei, a talaj, a ló kora és egészségi állapota, a viendő súly és a megfutandó táv, a versenypálya alakja stb., ezek mind oly elemek, melyek kapcsolatából ceteris paribus igenis meg lehet állapítani egy-egy verseny eredményét.

Ceteris paribus. Ebben a cetera-ban két elem van. Egyik a véletlenségi momentum, egy ismeretlen faktor, pl. a ló versenyközben megsántul, orrvérzést kap, megbotlik, a start sikere stb., melylyel persze előre számolni nem lehet. De vajjon a pszichológiában vagy tágabban a szociológiában nincsenek-e ily ismeretlen X-ek? És vajjon a szociologia ezért nem tudomány-e? A másik momentum

egy előre még nehezebben megállapítható esetlegesség, tudniillik a csalás, annak akár meg, akár meg nem engedett formája. Megengedett formája nálunk például, hogy a lovakat a versenyben, ha a zsoké úgy látja, hogy a versenyt meg nem nyerheti, nem kell kilovagolnia «helyre». Meg nem engedett formája minden előzetes, szándékos megváltoztatása a lehető eredménynek. Ezzel az elemmel szemben persze tehetetlen a lóversenytudomány, de nem veszt el tudomány jellegét. A költemény-pályázat eredményét is befolyásolja a pajtáskodás, az összejátszás, de azért a költészettan mégis tudomány, és szép tudomány.

A lóverseny tehát, ha csak csalás nem játszik közbe, tudomány, mert rendszeresség és szabályszerűség. A kártya pedig csak akkor szükségképes, rendszer, ha csalással párosul.

A lóversenytudomány oly régi, mint maga a lóverseny. Irodalmilag azonban teljesen fiatal és még ki nem fejlett. Irodalmi atyja Bruce Lowe. Ez az angol az első, aki a ló várható képességét tudományos alapon és módszerrel próbálta megállapítani. A megismerés alapja az indukció. Ehhez folyamodott ez az angol író is. Elővette az utolsó század legjobb angol lovait. Azok családfáján visszamenve, arra az eredményre jutott, hogy a most pályán levő lovak végeredményben csak néhány, mondjuk 40 ősanától származnak. Egy-egy ilyen őskancát leszármazóival együtt családnak nevezett el és sorjában számokkal látott el. A rendelkezésére álló versenyeredményekből azt a konkluziót vonta le, hogy egy-egy család ivadékai szépen átörökölték elődjük versenyképességét, míg más családokban, ha elvétele akadt is egy-egy kiválóbb termék, ettől leszármazói alig örökölték valamit. Így megkülönböztetett öröklő és outsider familiákat. Ez volt részéről a terep általános megállapítása, a diagnosis. További megfigyelése, hogy bizonyos családok keveredése, ép az által, hogy egymás hiányzó tulajdonságait kiegészítették, kiváló produktumokat eredményeztek, míg ismét más véregyülés sikertelen maradt. Ennek felismeréséből már most levonhatók a praktikus tanulságok. Megállapítható, hogy egy-egy kancza mely családbeli mén által fedezendő, hogy a származék a lehető legjobb legyen. Évről-évre ki is iratik Angliában egy nemzetközi pályázat arra a kérdésre, hogy az év legjobb kanczája, például most Sceptre, az angol csodaló, mely ménhez volna küldendő. A pályaterveket egy nemzetközi, angol, francia, német, magyar és orosz szakférfiakból álló bizottság bírálja felül, néha frappánsan egyértelműen és a mi a fő, sikeres eredménnyel. A tudománynak oly magas foka ez, melyre

hogy praktikus kifejezéssel éljünk, az embertenyésztés terén az orvosi tudomány csak századok múlva fog jutni.

Bruce Lowe az anyakancákból indul ki elméletében. Nem kisebb a fontossága azonban a versenyló tenyésztése körül az apaménnek sem. Ma már kétségtelen, hogy a német lovak inferioritását a mieinkkel szemben csakis a mi apaméneink kiválósága okozza. Egy-egy kiváló stallion érdemei a lótenyésztés terén szinte kiszámíthatatlanok. Gyönyörű példája ennek a hozzánk néhány évvel ezelőtt importált Bona Vista. Szinte hihetetlen, hogy milyen sikereket ért el ez a ló ivadékaival. Minden valamire való versenyt Bona Vista-ló nyer meg nálunk. E kisbéri mén mellett van azonban még számos jó családtartónk. Így a Galopin-ivadékok: Gaga, Ganache, Mindig, továbbá Matchbox igen kiváló versenylovakat produkálnak.

A származásból a ló képességeire való következtetés teljesen tudományos alapon áll tehát. Szinte megdönthetetlenül megállapítható egy-egy versenylónál, hogy apja, anyja révén stayer-e, vagyis 2000 méteren fölül, vagy pedig flyer, tudniillik 900—1100 méteres távra jó ló-e. Odáig mentek nálunk következtetésekben, hogy például a Dunure-ivadékokról általános volt a meggyőződés, hogy esős, átázott talajban fölötte állanak társaiknak.

A lóversenytudomány egy másik ágának kiépítését az amerikaiaknak köszönhetjük. Az amerikai tréning az idő mérésén alapul. A tréning, a lóban rejlő versenyképesség fejlesztése, kivenni a lóból, ami benne van. Nagy mesterei voltak ennek az angolok is. De az angol módszernél az otthoni eredményekből alig lehetett biztos következtetést vonni a versenyek eredményére. Ezen az amerikai tudományos módszerrel segít. Az amerikai tréner órával a kezében dolgoztatja a lovakat. Megállapítja, hogy lova hány másodperc alatt fut meg 100—100 métert, és ebből bizonyosra veheti, hogy mit várhat tőle. Az időszámítás azonban nagyon kényes eszköz a lóversenytudós kezében. Gyengébb lovak gyakran szebb időeredményt mutatnak fel verseny közben, más hasonló versenyben futott jó lovakkal szemben. Ennek magyarázata, hogy némely ló már feleúton biztos fölényt mutat társaival szemben, úgy, hogy azok lovasai feladják a versenyt és így a győztes is lassabban, feltartva győz. A végidő megállapítása tehát a végküzdelem hevesességétől függ. Az amerikai időszámítás nem ezen a végidőn, hanem a kezdő sebességen alapul és annak konstans voltán 100 méteres útszakaszokon át.

Nem csekélyebb érdeme az amerikaiaknak a lovaglási mód reformja. Mechanikai törvényszerűség átvitele ez a lóversenybe. Az amerikai lovás szinte a ló nyakán ül, hogy testsúlya a mozgó ló elülső felére essék. Már Lionardo da Vinci megállapította, hogy a mozgó test első felén kell a súlynak lennie, mert a hátsó rész megterhelése a mozgást akadályozza. Nálunk Morgan, Taral, Van Dusen, Lewis sikerei teljesen kiszorították a régi karosszékszerű ülést, és ma már angoljaink is amerikaiasan lovagolnak.

Az igazi lóverseny tudós a menezser. Tudományjal párosult művészet. Megállapítani, hogy mely ló mely versenyekben futhat legjobb eredménnyel, és valljuk meg, megállapítani, hogy a ló mely versenyekben fusson a siker kilátása nélkül, hogy aztán valamely nagyobb versenyt kisebb súlya révén annál biztosabban megnyerjen, ez a menezser dolga és feladata. Számos istálló a jó management folytán nagyobb sikereket ért el, mint kiváló anyag, első rangú tréner és zsoké fölött rendelkező társa. Hogy ennek eszközei gyakran a tudomány és művészet határait túllépve a ravasz ügyeskedésbe is átsapnak, persze elkerülhetetlen.

A hivatalos lóverseny tudós a súlykiosztó, a handikepper. Ez figyeli meg minden ló képességét, ennek feladata a súly kisebb vagy nagyobb volta segítségével bizonyos versenyekben a gyengébb lónak ugyanolyan esélyt biztosítani, mint a jó telivérnek. Ez alól csak az úgynevezett klasszikus versenyek vétetnek ki, ezek jelszava: győzön a jobb, nincs kiegyenlítés, a nagy díjat a legjobb ló nyerje. De a kisebb versenyek, melyek az istállók költségeinek fedezésére valók, lehetőleg egyenlően oszoljanak meg az érdekeltek közt. Ezt lehetővé tenni a kiosztó hivatása.

Vajha az emberi társadalomban is az volna a jelszó, hogy a nagyobb, a fontosabb funkciókban az erős, a kiváló érvényesüljön, de a megélhetés kérdésében a feltételek egyenlők legyenek.

Gyermekkori emlékeim.

Írta: Gárdonyi Géza.

Egy téli est.

Egy téli estén (d. u. 4 és 7 között) a Vilmáék szobájában ültem az asztalnál. Két gyertya égett ott és olvastunk vagy irtunk, — már nem tudom.

Csak arra emlékszem, hogy egyszer abbamaradt a beszélgetés, és az unalom percei jelentkeztek.

Nekem egy pillanatra az az ötletem támadt, hogy hozzáérintem a hajamat a gyertyához és majd ezen nevetünk. Úgy is tettem.

Hát a láng bele is kapott a hajamba, de nevetés helyett ijedelem támadt a szobában.

A guvernánt kiáltva kapott hozzám. A lányok is elrémültek.

Az ajtót ki kellett nyitni. Én meg röstelkedve, hallgatva, szégyentől meleg arccal ültem a helyemen.

Első menyasszonyom.

Egy napon valami gyász hír érkezett tisztartóékhoz. Úgy emlékszem, a távolban lakó öregmama halt meg. A szobákban csend volt és szomorúság. Neki is megparancsolták, hogy szomorú legyen, és ő szomorú is volt. Széket húzott az ablakhoz, és a fejcskáját a kezeire támasztva, kedves bánatossággal nézett az udvarra.

Én is segítettem neki szomorkodni. Odatérdeltem melléje, és szintén kinéztem az ablakon.

Akkor beszéltünk először arról, hogy szeretjük egymást.

— Vilma, — mondtam elmerengve, — ígérje meg, hogy maga lesz a feleségem.

— Igérem — felelte komolyan és egyszerűen.

— Isten bizony?

— Isten bizony!

A szívére tette a kezét és az ég felé pillantott. Az «Isten bizony» nagy szó volt nekünk. Mind a ketten hittük, hogy az Isten a nagy urasági lak padlásán lakik, s nem egyszer látni is véltük hosszú, fehér és lengedező szakállát.

— Maga úgy hí engem, hogy te.

— Maga is engem?

— Én is.

— És mit fogunk csinálni?

— Játszunk. Délben mazsolát eszünk. Délután virágot szedünk. Őszszel szüretelünk.

— Télen belebujunk egy nagy meleg bundába, olyan puhaszőrű bundába, mint a mamáé.

— És mesélünk.

— Mesélünk egymásnak.

Aztán hirtelen elborúlva így szólt:

— De hátha nagyok leszünk, aztán elmegyünk innen lakni, aztán sohase látjuk egymást?

Egy percig hallgattam, aztán így feleltem:

— Még ha a világ végére, a Balatonig mennénk is, én fölkeresem Vilma és mégis csak maga lesz a feleségem.

Két év múlva elköltöztek Budapestre. Ott egyszer (huszonöt év múltán) kerestem őket, de nem találtam.

Vigasztalás.

Egy kisgyermeket temettek. Valami tanyáról hozták be. A koporsót a papház elé tették.

Az anya bemegy a paphoz. A folyosón találja, amint ebéd után csibukozik, és zokogva mondja:

— Itt vagyunk.

Engem ez asszonyinak a zokogása mélyen meghatott.

— Ne sírjon annyira, — mondja a pap jólelkűen, — hiszen lássa, az Isten akaratából történik minden. Ebben meg kell nyugodnunk.

S ezt mondva kiütötte a hamut a pipájából, és ásított.

A harsányi gyerek.

Harsányban járt az apám, s mikor megjön, beszél az asztalnál, hogy valami ispánnak vagy kinek a fia, egy nyolc esztendő fiú, latinul tud, de úgy megtanult az latinul, hogy akármiféle latin könyvet megért.

Ez az elbeszélés nekem szenvedést okozott. Bántott,

hogy van egy fiú a világon, akit az apám különbnek tart, mint engem.

Napokig levert voltam és vele jártam, vele álmodtam azzal a harsányi fiúval. És gyűlöltem őt.

Később, harminc esztendő múlva, mikor már magam is apa voltam, s egy nyolc éves fiút nevelgettem, a harsányi gyerek átalakult a fantáziámban két gyerekké: az egyik volt Tihanyi Pista, aki nagyon jó tanuló és jóerkölcsű fiú; a másik Tihanyi Jancsi, aki mindig bolondot cselekszik, rendetlen és rossz tanuló.

A szükséghez képest találkoztam hol egyikkel, hol másikkal, s beszéltem el a fiamnak, hogy mi történt a Jancsival vagy a Pistával. A fiam pedig gyűlölte a Jancsit, és szerette a Pistát.

A vízjelző.

A sályi kastély dombon van, a patak lenn a konyhakert alatt. A parkot és a kertet a falu kocsiútja szeli ketté.

A parkot öntöztetni rengeteg költségbe került.

Laszky báró azt eszelte ki, hogy levitette a gazdasági szivattyút a patakhoz és csövön át nyomatta fel a vizet egy nagy kádba. A kád a lóistálló mellett állott, a park kőfalán belől.

Hát így meg is takarított sok munkaerőt, csak hogy másféle kellemetlenség támadt: akik a szivattyút nyomták, sohse tudhatták, hogy mikor telik meg a kád? A víz néha kiömlött és befolyt az istálló elé, talán még az istállóba is.

Apám látta ezt a vesződséget s mosolygott.

— Segítek a bajon, — mondotta az uraságnak.

Megmérte a kádat, kőfalat, aztán egy lécre bádoggarikát szegezett: a karikát befőstötö minium vörös és fehér színre; a lécet meg beillesztette egy elhasznált kocsikerékbe. Most aztán mikor a kád megtelt, a víz fölemelte a kereket s vele a jelző-táblát. Az emberek messziről is megláthatták, hogy a kád éppen színig van, mert akkor volt a tábla éppen a kőfal fölött.

Bámultam az apám találékonyságát.

Folytatjuk.

Bargamot és Garaska.

Írta: Leonid Andrejev.

Elvetném a súlykot, ha azt mondanám, hogy a természet mostoha gyermekeként bánt Iván Akindinovics Bergamotovval, hivatalosan a 20. számú városi pandurral, nem hivatalosan egyszerűen Bargamot-tal. A D. székváros kültelkének Pathyantus-utcai lakói, röviden a «Pathyantusok», bizonyora nem a nemes, törekény Bergamothera gondoltak, mikor ezt az utóbbi nevet hozzávarrták. Külseje inkább a masztodónra hasonlított, vagy más efféle ókori állatra, amely térszúke miatt odébb állott a földről, mely most nyavalytöréses emberektől van túlsúfolva. Hatalmas, kövér természetével, dörgő hangjával méltóságos megjelenés volt ez a Bargamot és minden bizonynyal magasabb rangfokozatot is elért volna már, ha kövér, húsfalak közé préselt lelke régtől-rég nem aludna.

Egy meleg tavaszi estén, úgy tíz óra felé, még ott állt posztján Bargamot. A kedve nem volt épp valami virágos. Holnap husvét vasárnapja, nemsokára már be is harangoznak a templomba és neki éjféle három óráig szolgálatban kell maradnia. Bár valami ünnepies, jámbor hangulat ereszkedett a szokatlanul nyugodt és csendes utcára, Bargamot most mégsem érezte, hogy imádkoznia kellene. Nem tett neki most a posztja sem, melyen már évtizedek óta álldogál; valami ünnepiességet szeretett volna megérni, mint annyi más emberfia. Meghatározhatatlan, zavaros érzések fogták el és ezekben nagy része volt az elégedetlenségnek és türelmetlenségnek.

Az utca kiürült; misére harangoztak. Derűs, csengő harangszó enyhítette a böjti harang tompa hangjait és hirdette, hogy Jézus Krisztus feltámadott. Bargamot levette a süvegét és keresztet vetett. No, nemsokára ő is otthon lesz. Már boldogabbnak is érezte magát, amint elképzelte a husvét-i fánkkal és tojással megrakott, tiszta fehér terítős asztalt, azt a sok esókot, amivel körülesókolja a házanépét, a kis Vanjkát, aki, mihelyt felébresztik, hogy az apjához vigyék, rögtön pirostojást kér, amiről már hetek óta tárgyal tapasztaltabb nővérével. Hogy eltátja majd a száját, amikor az apja a piros tojás helyett igazi márványtojást, a jó szatócs bácsi ajándékát dugja a markába.

— Adta fattya! dünnyögte Bargamot és valami atyai gyöngédséget érzett megmozdulni a lelke mélyén.

De gyöngéd érzéseit hamarosan megzavarták. A tulsó sarokról szabálytalan lépések zaja és rekedt morgás hallatszott.

— Ki az ördög kószál erre? mormogta Bargamot és oda nézett a tulsó sarokra. Garaska! Ő maga, saját részeg személyében. Éppen ő hiányzott most. Hogy hogyan ihatta le magát még hajnal előtt, az az ő titka, de részeg volt kétség kívül.

Bargamot félre húzta a száját és nyakának teljes magaslatáról lenézett Garaskára. A Pathyantus-soron senkivel se volt annyi baja, mint evvel a részeges Garaskával. Ha jól megnézte az ember, szinte azt is alig látta, hogy hová jár még csak hálni is belé a lélek és azért mégis a legveszedelmesebb részeges volt. Más pathyantus, ha részeg, kialussza magát az őrszobában — és minden lassan, csöndben végződik el. Garaskánál azonban nem így áll a dolog. Félholtra verték, éhezették a börtönben és mégsem sikerült leszoktatni káromló beszédéről. Néha nap, se szó, se beszéd, megállt egy-egy Pathyantus-utcai tekintély ablaka előtt és leszidta a sárgaföldig.

Most, a külső jelek után ítélve, nem igen lehetett könnyű Garaskának az «előrenyomulás». Ruharongyai, amelyeknek komoly szándékuk volt ösztövért testét betakarni, még nedvesen sárosak voltak. Arca és nagy, lelógó orra csenevész, szabálytalanul tenyésző szőr-vegetációval volt tarkítva és magán viselte az alkoholhoz, valamint az idegen ökölhöz való közelebbi vonatkozás jeleit. A szemé alatt egy kék daganat ékeskedett, amely nem valami régen kerülhetett oda.

Bargamot eleresztette Garaska piros gallérját. Garaska így elvesztette támaszát, megtántorodott és mielőtt még megmutathatta volna Bargamotnak azt a valamit, amit csak éppen most vett elő a zsebéből, végig vágódott az utcán. Két kézre támaszkodva tápázkodott fel, majd lenézett maga alá a földre és ismét végigvágódott a kövezeten, hogy ott bőgni kezdjen, mint ahogy a sirató asszonyok a halottaknál szokták.

— Garaska bőg! — Bargamot elcsodálkozott. Biztosan valami újat eszelt ki a gazember! — mormogta és várta, hogy mi lesz.

Garaska pedig szó nélkül szükölt, bőgött, mint valami kutya.

— Megbolondultál? — kiáltott rá Bargamot és megrugta.

Garaska csak bőgött tovább.

Bargamot elgondolkodott:

— No, hát mi van veled?

— A hús-véti to-jás!

— No!

Garaska még egyre bőgött, de lassankint már elcsendesedett. Leült a földre és felemelte a kezét. Egyik kezében valami ragadós sárga folyadék volt, amelyre színes tojánhéjak tapadtak.

Bargamot még mindig csodálkozott és már kezdte érezni, hogy itt valami különös dolog történt.

— Én... önnek, jámbor hitsorsosnak..., húsvéti csókot... tojást... és te... hörögte összefüggéstelenül Garaska.

De Bargamot már értett mindent. Garaska meg akarta csókolni és mint jó keresztény, húsvéti tojással akart neki kedveskedni. Ő, Bargamot pedig, az őrszobába akarta bekisérni. Ki tudja, milyen nehezen szerezte meg Garaska ezt a tojást, és ime, már szét is tört. Ezért sír Garaska. Bargamot elképzelte, hogy mint sírna Vanja, ha a félre tett márványtojás eltörne és rosszkedvűen csóválta meg a fejét:

— Ilyen történet! — Érezte, hogy sajnálja ezt az embert, szánja, mintha saját testvérét sértette volna vérig benne.

— Húsvéti csókot akart nekem adni . . . Mégis csak jó lélek! — dörmögte és azon fáradozott, hogy tisztába jöjjön a helyzet felől és ama komplikált érzés felől, amely benne hol a szégyenkezést, hol a sajnálkozást hívta elő.

— Gyere hozzám!

— Épp az jutott eszembe, hogy hozzád menjek, te pókhas!

— Gyere, mondom!

Garaska ámulata határtalan volt. Ellenszegülés nélkül hagyta magát felemelni és Bargamot karján elment. És még hozzá hová! Nem az órszobába, hanem Bargamot házába, Bargamothoz magához, hogy ott — megüljék az ünnepet.

Szótlánul ült le Garaska a terített asztalhoz. Szégyeli magát és legszivesebben a föld alá sülyedne. Szégyeli magát piszkos keze, rongyos ruhája, iszákos, csuf megjelenése miatt. Csak úgy nyeli a pokoli meleg levest, leforrázza vele magát, kiönti az asztalterítőre és bár a gazdasszony úgy tesz, mintha semmit se vett volna észre, még zavartabb lesz, és újból feldönti a tálat. Kiszáradt ujjai elviselhetetlenül reszketnek és Garaska életében először most veszi észre, hogy a körmei piszkosak.

— Iván Akindinics, mi van a Vanja meglepetésével? kérdezi Marja.

— Ne most . . . később! — feleli halkán Bargamot és ő is leforrázza magát a levessel. Belefúj a kanálba és gondosan letörüli a bajuszát, de hiába igyekszik palástolni zavarát, az asszony nála is észreveszi, épp mint Garaskánál.

— Egyék hát, egyék már, uncsolja Marja. Garassim . . . de hát mi is a vezetékneve?

— Andrejics.

— Egyék hát, Garassim Andrejics.

Garaska nagyokat nyel, fuldokolni kezd, eldobja magától a kanalat és fejét az asztalra hajtja, arra a zsírfoltra, amit éppen most esinált. Melléből megint az a göresös, panaszos sirás hallatszik, ami Bargamotot annyira megragadta. A gyerekek, akik közben kiesodálkozták magukat a vendégen, szintén eldobták a kanalaikat és éles diszkantjuk belevegyül Garaska tenorjába.

Bargamot zavartan néz a feleségére.

— De hát mi történt önnel, Garassim Andrejics? Csillapodjék már, mondja megnyugtatólag az asszony.

— A vezetéknevemen! . . . Az apám nevéen . . . A születésem óta senki . . . de senki se szólított . . . a vezetéknevemen . . .

ELFELEDETT KÖLTŐK.

Bajza Jenő:

Mindörökké.

Nem boldog kebellem bár, de csillapodva
Itt ülök magányom méla csendiben,
Elmém visszazáll a megfutott pályára,
S óh te jutsz eszembe, lány! és utoljára
Szemem elborongva képeden pihen.

Mint futó hajót a hozzá láncolt csolnak
Lángoló szerelmem akként kergetett,
Ment kevély vitorlák szárnyain a gálya,
S ment kétségbeesve a ladik utána
Tomboló habok, mély tengerár felett.

Hajh! de egy szavaddal elszakítva tőled
Céltalan kebellem állottam meg én,
Mint megáll a csolnak, hogyha kettévágják
A kötél, mely összefűzte őt és a gályát,
S ott reng tétován az oceán színén.

Most már itt vagyok a rengeteg magányban
Összehajlik a lomb bús fejem felett,
Elhagyván a harctért, mely sebbel tetéze,
Hívom a hű orvost, a feledést, kérve:
Fedje el örökre fájó képedet!

Hívom, de mihaszna? Mint felhő az égről
Ha lehull, alant is minden cseppiben
Ismét a gyönyörű kék eget mutatja:
Elszakadva tőled, úgy tükrözi vissza
Örökkön-örökké arcodat, szívem!

Egy leány élete.

Regény.

Írta: Erdős Renée.

27.

— Mást se fogadtam. Senkit.

— Óh, tudom. Vera mondta. Igaz, mi történt azzal a kisasszonnyal? Egyszerre fölelevenedett, neki lendült, ki-virágzott. Tudja, hogy igen jelentékeny dolgokat csinált? Igazán örülök rajta. A kisasszonyból lesz valami. Sokáig nem hittem. Meglátja, túl éli magát!

— Engem? Az valószínű.

— No, még most nem. Nem kell megijedni. A leg-újabb termékek gyönyörűen beváltak. Az emberek neki vannak bolondulva, nézze.

Átvezetett abba a terembe, ahol az én képeim függtek, igazán kitűnő világításban.

A «Várakozás» előtt hangosan lelkesedtek az emberek. Gyönyörű! Hangulatos! Csupa poézis! Mennyi finomság! Milyen színek!

— Ő nincs itt? — kérdezte Kemenes.

Összeráncoltam a homlokomat.

— No-no, csak nem követek el szentségtörést, ha róla beszélek? Vagy igen? Ez esetben nem teszem többé.

Elnézett az emberek fölött. A tekintete hirtelen meglágyult. Sajátságos meleg fényben lobbant.

— Leona — mondta — adok egy tanácsot. Fogadja meg. Soha oly igazán barátja nem voltam, mint e percben. Ne hajszolja bele magát egy képtelen helyzetbe. Fusson meg előle. Üljön vasútra és el — Olaszországba. Ott most gyönyörű az ég és a levegő. Magának jó lesz. Aztán sokat tanul is. De csak menjen innen. Menjen el mielőbb.

— Nem lehet — súgtam neki vissza, most már érezve azt az ellágyulást, amit ő érzett.

Hirtelen őszinte lettem hozzá. Úgy éreztem, mintha igazán csak barátom lett volna mindig. A hangja melegsége mintha megolvasztotta volna az oktan gyűlölséget, amit, talán öntudatlanul, iránta tápláltam azóta, hogy Somorjai először jött hozzám.

— Nem lehet — mondtam újra. — Már késő. Itt kell maradnom s bevárnom, ami jön. Jó, vagy rossz.

— Bolondság. Futni kell és megmenteni, amit lehet. Itt nagy dolgokról van szó. A művészetéről, a jövőjéről, talán az életéről. Ő ezt nem tudja?

— Tudja. Mindent tud. De ő sem tehet semmit.

— Nehéz ügy! — folytatta ő. Aztán hozzá tette súgva: Esküdni mertem volna, hogy így lesz.

— De miért kell ennek így lenni? — kérdeztem. — Hiszen ez örültség! Örültség!

Rám nézett, komolyan, majdnem szigorral...

— Ez a legtermészetesebb dolog a világon. Maguk ketten annyira nem együvé valók, mint két egymás felé éllel fordított késpenge. Épp mert nagyon hasonlítanak egymáshoz, nem találhatják meg egymást. Többet mondok. Itt szó sincs a szerelemről. De igazán nincs. Maguk nem szeretik egymást. Nem szerethetik. Mert amit egyik a másikban talál, azt önönmagában is megtalálja. A tehetségük is hasonló. A szellemi életük. Mindkettő töprengő, vívódó természet. Hát még az érzéki mivoltuk? Mindketten a legtelhetetlenebb két vadállat, amellet örökös aszkéta. Nem maguknak való az emberi gyönyörűség. Maguk hazugságokban, káprázatokban élnek. És tulajdonképpen nem ismernek semmit. Az ő életében volt egypár asszony — tudom kik, ismerem őket — akik úgy bántak el vele, mint egy gyerekkel. Sohasem szeretett igazi erélylyel, mindig csak úgy sodortatott bele mindenféle bolond dolgokba. Ha nem olyan, amilyen, ha békében hagyják őt kíváncsi, rossz és igazán szerelmes asszonyok, a legpéldásabb családapán is túltenne erkölcsösség tekintetében. De nem hagyták. Bántották, teletömték szerelemmel, míg bele nem csömörlött. Most megtalálta magát és meg van rémülve. Nem hisz ön-magának. Egyszer azt hiszi: szereti. Másszor azt hiszi: nem. Elhitei magával, hogy a művész iránt érdeklődik, de néha szeretné megfojtani magát igen emberi, hogy ne mondjam köznapis érzésből. Aztán megint visszariad, meghatódik. Félti saját magát, vagy mindkettőjüket. Tusakodik, töpreng, gyötrődik, gyötri magát is és ez így megy a végtelenségig.

Rábámultam.

— Hogy tudja maga mindezeket?

— Könnyű kitalálni. Hiszen ismerem mindkettőjüket. Sőt őt még talán valamivel jobban. Ez furcsán hangzik. De tény, hogy egyidőben közelebb állt hozzám, mint maga. Mikor Párisban voltam. Éveken át mindennap együtt voltunk.

Úgyszólván nála laktam. Ismerem úgy, ahogy csak ilyen embert ismerni lehet. Mert kiadja magát a legvégsőig, egészen addig, ahol már nem is ember, még kevésbé művész, hanem gyerek, egy aprócska ösztön-lény. De annál bámulatosabb. Ha maga tudná, sejtené, milyen nagy! Mert nem hiszem, hogy tudná. Egy egész világ ez az ember, de a legkülönösebb világ. Nem volna természetellenes, ha igazán és komolyan szeretné. De látom, maga nem szereti.

— Én? Hogy mondhatja ezt? Szeretem, úgy, ahogy még soha senki sem szerette. Csak én szeretem. Soha más asszony sem ezelőtt, sem ezután így nem szeretheti.

— Csalódik. De azért kedves, hogy ezt így megmondja nekem. Kicsit különös, de nem baj. Úgye megjósoltam, hogy mi még nagyon jó barátok leszünk. Hát mint ilyen tanácslom újból: menjen, hagyja itt.

— Utánam jön.

— Gondolja?

— Bizonyos.

— Hát akkor hagyja itt mégis. Menjen el, de — ne egyedül.

— Hát kivel?

— Egy férfivel. Válasszon valakit. Kövessen el egy kis színleges rosszaságot. Adja tudtára, hogy belefáradt ebbe a dologba. Nem bírja tovább. Itt van egy mártir, akivel jobban megértik egymást.

— Ez örültség.

— Annál hatásosabb lesz. Egy kis homopata gyógy-mód. Hasonlót hasonlóval. Egy mérsékelt adag méreg segít csak ezen.

— De hátha megöli.

— Nem öli meg. Van annak ellenszere. Már meg is érkezett ide. Az «Angol királynő»-ben lakik.

— Kicsoda?

— Egy asszony.

— Milyen?

— A legszebb és a legtudósabb. Valami kis emlék a multból összefűzi őket.

— Ő már tudja, hogy itt van.

— Tudja. Az asszony naponta ír neki. Nem kap választ. El is ment hozzá többször. Soha sem találta otthon. Egyszer egy egész éjszakán át ott kuporgott szegény nő a szobájában és akkor se láthatta.

Elpirultam.

Folytatjuk

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leo.

Új fordítás az orosz eredetiből.

27.

Bár régen visszavonult a közéletől és semmi politikai befolyása nem volt, mégis mindenik kormányzója annak a tartománynak, amelyikhez a hercegi uradalom tartozott, kötelességének vette, hogy tisztelegjen a földesúrnál, és hogy megjelenjen ép úgy, mint a házi mérnök, a kertész, vagy mint Mária hercegnő, időközönként a herceg nagy fogadó szobájában. Ebben a fogadóteremben mindenik valami tiszteletteljes félelmet, szorongást érzett, amint megnyílt a herceg magánszobájának hatalmas ajtaja és megjelent rajta az alacsony, fehérparókás öreg úr, kis, száraz kezeivel és hosszú szürke szemöldökeivel, amiket ha néha összeráncolt, egészen elfödtek fiatalos tűzben ragyogó szemeit.

A fiatal pár megérkezésének napján, reggel, Mária hercegnő rendes leckéihez sietett. A fogadóteremben áhítattal keresztet vetett és elmondta reggeli imádságát. Mindennap eljött ide, s mindennap kérte Istent, hogy apjával való együttléte szerenésesen folyjon le.

A fogadóteremben ülő fehérhajporos szolga csendesen felállt és susogva jelentette: «tessék!»

Az ajtó mögül az esztergapad egyenletes zakatolása hallatszott. A hercegnő belépett a halkán és könnyen nyíló ajtón és megállt a küszöbön. A herceg, ki javában esztergályozott, felpillantott és megint folytatta munkáját.

Az óriási szoba tele volt mindenféle tárggyal, amik nyilván állandóan használatban voltak egytől egyig. Egy széles asztal meg rakva könyvekkel és tervrajzokkal, nagy üveges könyvszekrények, egy magas álló íróasztal, melyen nyitott füzetek heverték, gyalupad tele szerszámokkal, körüskörül heverő forgácsokkal — mind mennyi tanujelei a szakadatlan és lankadatlan tevékenységnek. A herceg kicsiny, ezüstpapucsos lábainak mozgásán, izmos, száraz kezének biztos tartásán, friss, életerős aggkor szívóssága volt látható. Néhány lendítés után megállította a kereket, levette lábait a kerékajtóról, a szerszámokat gondosan elrakta egy bőrtáskába s az asztalhoz lépett, odaszólitván lányát. Odatartotta ajkához borotvátlan, szúrós arcát és szigorú tekintettel, de szeretetteljes érdeklődéssel

tudakolta: «jól vagy? . . . no, helyes, ülj le!» Elővette a geometriai füzetet, melyet sajátkezűleg írt meg és lábával egy széket húzott maga alá.

— Ezt veszed fel holnapra — mondá, miközben gyorsan felapozta a szükséges oldalt és körmeivel végigcsúszott a paragrafusokon. A hercegnő az asztalra hajolva nézett a füzetbe. — Igaz; itt van egy levél számodra — szólt hirtelen az öreg úr és az asztal fölött függő táskából előhúzott egy női irással címzett borítékot.

A hercegnő elpirult a levél láttára. Mohón kapott utána és magához vette.

— Héloïse-től? — kérde a herceg hideg mosolygással, mely erős, sárga fogait láttatta.

— Igen, Julie-től — válaszolt a hercegnő félénk pillantással.

A herceg az asztalra könyökölt s elővette a mértani füzetet.

— Nos, kisasszony — kezdé azután, lányához hajolva a füzet fölött, egyik kezével a lány karosszékének támláját fogva, úgy hogy a hercegnő minden oldalról érezte az átható dohányszagot és azt a jellegzetes «öreg úr» légkörét apjának, amelyet olyan régóta ismert. — Nos, kisasszony, ezek hasonló háromszögek. Látod, az abc szög . . .

A hercegnő ijedt szemmel nézett apjának közelről rácsillogó szemébe; arcára piros foltok ültek ki és látható volt, mennyire nem ért semmit és hogy félelmében nem is bírná megérteni az apja szavait, ha még oly világosak volnának is. Akár a mester volt a hibás, akára tanítvány, naponként ismétlődött ugyanaz: a hercegnőnek minden összefolyt a szemei előtt, nem látott, nem hallott semmit, csak szigorú apjának arcát érezte félelmetes közelségben és lehelletének szagát; s csak arra gondolt, hogy minél előbb megszabaduljon, hogy a saját szobájában fekhessék neki a feladatnak. Az öreg úr kijött sodrából, nagy zörgéssel tolt a félre a széket, melyen ült, erőt vett magán, hogy fel ne forrjon, bár többnyire nem sikerült ez az erőlködése, és végre is odavágta a füzetet az asztalra.

A hercegnő késett a felelettel.

— Ugyan ne légy olyan ostoba! — kiálltott fel a herceg, félrelökve a füzetet és elfordult. Majd felugrott, fel s alá járt egy kicsit, aztán megsimogatta a hercegnő haját, s újra leült. Közelebb húzódott, s belefogott megint a magyarázásba.

— Nem megy, hercegnő, nem megy, — szólt végre, midőn a hercegnő kifelé indult a betanulandó anyagot tartalmazó füzetel — a matematika nagy dolog, kedves kisasszony. De nem akarom, hogy

olyan légy mint a többi közönséges lány. — Megcirógatta arcát. — Ez kiveszi a fejedből az ostobaságot. — A lány távozni akart, de a herceg egy intéssel tartóztatta, s odaadott neki a magas asztalról egy újonnan felvágott könyvet.

— Itt van az «Ájtatosság kulcsa», amit a te Héloïse-od küldött. Vallásos dolog. Nem hiszek az ilyenekben és nem is avatkozom beléjük. Belé néztem . . . No, vidd és menj, menj.

Vállára ütött lányának és bezárta mögötte az ajtót.

A hercegnő a szobájába ment vissza, avval a bánatos, félénk arckifejezéssel, ami ritkán hagyta el amúgy se szép arcát. Leült könyvekkel és miniatür arcképekkel megrakott íróasztalához. Felredobta a mértani füzetet és feltörte a levél pecsétjét. A levelet a legkedvesebb gyermekkori barátnéja írta, az a Karagin Julie, aki a minap ott volt Rosztovéknál a névnapi ünnepélyen. Julie franciául írt.

«Kedves, egyetlen barátnóm! Milyen kegyetlen, milyen irtózatoss dolog a válás! Hiába biztatom magamat azzal, hogy lelkemnek fele ott maradt nálad, hogy a távolság ellenére is össze vannak fűzve a mi szíveink széttéphetetlen kötelékekkel; az én szívem föl-lázad a sors ellen és minden mulatság és élvezet mellett, ami engem itt környez, fel-fel sajdul lelkemnek fájdalma te utánad. Miért is nem lehetünk együtt, mint a mult nyáron, a mi nagy szobánkban a kék diványunkon, a «gyóntatódiványon»? Miért is nem merithetek új erőt most is, mint három hónappal ezelőtt, a te édes, szelid, mélyreható tekintetedből, amit úgy szerettem mindig és amit e percben is magam előtt látok, midőn neked írok?»

Ennél a mondatnál Mária hercegnő felsóhajtott és belépillantott a vele szemközt álló nagy tükörbe. Jelentéktelen kis alakot és halvány arcot látott benne. Mindig bánatos szemei most különösen reménytelenül és vigasztalanul tekintettek saját tükörképükbe. «Valószínűleg hizeleg nekem» gondolá a hercegnő és tovább olvasott. Pedig Julie nem akart hizelegni: a hercegnő nagy, mélységes szemei, amik úgy ragyogtak néha, mint hogyha valóságos fény-sugár áradna belőlük, olyan szépek voltak, hogy gyakran inkább lebilincseltek a szemlélőt, mint a legragyogóbb szépségek. De természetesen sohase láthatta a hercegnő, milyen a szemének kifejezése, amikor nem figyeli meg saját magát; mert nála is, mint minden más embernél, mindjárt valami nem természetes, mesterkélt kifejezés ült ki arcára, mihelyt tükörbe nézett. Tovább olvasott:

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

Az időjárás törvényei.

Közel egy százada, hogy sir William Herschel, a nagy angol asztrofizikus az úgynevezett napfoltok és a gabonaművek növése között kapcsolatot állított fel. A nagynevű tudós e naiv formában felállított elmélete kifejezése volt egy nagy sejtelennek, amely szerint a földgömb életjelenségei a napgolyón végbemenő változások befolyása alatt állnak. Ezt a sejtelmet azóta Brückner Eduárd és legújában sir H o r m a n-L o c k y e r angol csillagász széles alapon való tudományos kutatással megerősítették, rájutván arra a törvényszerűségekre, amely az esős és száraz évek váltakozásaiban megnyilatkozik.

Brückner egybeállítván a a földgömb különböző pontjain esett esőmennyiségek statisztikáját, rájutott arra, hogy az esős és a száraz évek periodikus rendszer szerint változnak s egy-egy ily periodus 35 évnek felel meg. Bizonyosságul Brückner kimutatta, hogy az elmúlt században esős évek voltak: 1815, 1846—50 és 1876—80; száraz évek: 1831—35 és 1861—65. Vagyis az

esőzésben rendszer van: minden harmincötödik esztendőben az eső mennyisége bizonyos maximumot ér el s azután évről-évre csökkenve, eljut a minimumig. Az esőminimum ez éve a szárazság esztendeje, amely után beáll a fordulat. Az esőmennyiség újra növekszik évről-évre, míg újra eléri a maximumot. Ez a legnedvesebb esztendő az előző legnedvesebb esztendő-től harmincötévnyi távolságyira van.

Brückner törvényét azóta sokan megvizsgálták s a harmincötéves időszakokban való váltakozást általában megállapították. Horman-Lockyer, angol csillagász most egybeállította a földgömb különböző pontjainak esőzési statisztikáját, hogy az esőzés és szárazság e törvényszerű váltakozását újból ellenőrizze. Adataiból, amelyek Angolország, Brüsszel, Bombay és Madras (India), Fokváros (Dél-Afrika), a Nilus és a Mississippi völgyének esőmennyiségére vonatkoznak, kitetszik, hogy mindegyik megfigyelő állomáson határozottan időszakos változást mutat az eső. A «nedves esztendők» általában:

1815, 1845 és 1878—83, míg 1825—30, 1860 és 1893—95 a száraz esztendő. Egy-egy időszakon belül természetesen meglehetősen ingadozások fordulnak elő mindenütt, de az ingadozások közepette is felöltő az időjárásnak nagy vonásaiban való szabályossága. Ennek a törvényszerűségnek a figyelembevételével következtetni lehet valamelyest a jövőre is. Lockyer Angolországra nézve az 1910—13. évek között az esőzés maximumát jósolja meg. Valóban az 1893—95-iki száraz esztendő óta az eső mennyisége évről-évre növekszik. Érdekes, hogy Hann bécsi metereologus Felső-Olaszország és Karinthia esőzési időszakait a következő számokban állapította meg: száraz év: 1823, 1859, 1893. Esős év: 1808, 1843, 1878. A harmincöt éves visszatérést véve alapul, ezen a tájékon is 1903-ra várható tehát a legesősebb esztendő.

Mik az okai ennek a törvényszerűségnek, mely az eső mennyiségében megmutatkozik? — Lockyer visszamegy Herschel sejtésére és Brücknerre, aki azt állította, hogy a föld időjárásváltozásai a napfoltok változásaitól függenek. Brückner nem tudta ezt az állítását bebizonyítani. Lockyer most egybeállítván mindazokat a megfigyeléseket, melyeket 1832 óta a napfoltokról följegyeztek, ezekből konstatálta, hogy a napfoltok

egyik maximumától a másikig, vagy egyik minimumától a másikig 35 év telik el. A napfoltok változása tehát ugyanannyi év alatt következik be, mint az esőzéseké. Sőt a két jelenség időpontja annyira egybeesik, hogy 1843. és 1878-ban, amikor az esőzés tetőpontján volt, a napfoltok minimuma állott be. Lockyer tehát most kapcsolatot mutatott ki a napfoltok ciklusa és a metereologia esőzési ciklusa között. S ha elméletét a tudományos világ megerősíti, nagy jelentőségűvé válhat a gyakorlati életre, kivált a mezőgazdaságra nézve, mert hisz akkor a napfoltokból előre meglehet majd jósolni a szárazságot és a túlságosan esős éveket. ☀

Hogy támad új élet?

Mintegy húsz évvel ezelőtt a Krakatoa tűzhányó kitörése, tudvalevően iszonyú pusztítást okozott. A szigeten, amelyen a Krakatoa áll, elhamvadt minden élet: ember, állat, fa, növény elpusztult, s kővé égett maga a televény föld is, amely televény voltát tudvalevően szerves állati és növényi anyagoknak köszönheti. És ime húsz év múltán új élet támadt a láva és hamusivatagban. A szerves élet keletkezését éveken át megfigyelte néhány Jávában élő botanikus s a következő tapasztalatokra jutott: Először algák jelentkeztek, amelyek csak nagyító

üveggel észlelhetők. Ezek vékony réteget vontak az életlen lávatömegek fölé s előkészítették a magasabbrendű növények talaját. Ily formán húsz év alatt hatvankét féle növény szaporodott el az elpusztult szigeten. E növények csíráinak 7·54 százalékát madarak, 32·07 százalékát a szelek, és 60·39 százalékát a tenger hullámai hozták a szigetre. A Krakatoa környékén való új élet keletkezésének megfigyelése és a belőle levont tanulságok jelentősek lesznek a tudományra, mert hosszú idő óta először adódik alkalom, a szerves élet fejlődésének észlelésére.

Új idegbetegség.

Nemrégiben Franciaországban is elrendelték, hogy a boltokban minden alkalmazott számára széket kell tartani, amelyre, mihelyt munkájában szünet áll be, leülhessen. Mivel a rendelet végrehajtására a rendőrség igen szigorúan ügyelt, a kereskedők némelyike megkövetelte alkalmazottaitól, hogy munkája végeztével azonnal üljön le. Ez az ülési kényszer adott alkalmat az új betegség fölfedezésére. Páris egyik boltjában egy kereskedősegéd valósággal rosszul lett, amikor leült. Eleinte nyugtalanul izgett-mozgott a széken, majd eltorzult az arca s keze és lába a szenvedés

minden jelei között vonaglott. Erőlködni kezdett, fel akart kelni a székről, de nem tudott. Arcán hideg verejték ütött ki s a lélegzése elakadt. Mikor odarohantak hozzá és fölemelték a székről, hamarosan összeszedte magát. Arca, teste megnyugodott; eszmélete visszatért s öt perc múlva egészen normális ember volt, mint akinek semmi baja sincsen. A betegség, amelyet akathisisnek, ülési iszonynak neveztek el, kétségtelenül idegbaj s a neurosisoknak abba a csoportjába tartozik, amelyet «iszony»-nak szokás nevezni. A tériszony eléggé ismeretes betegség; áldozata nyílt, földetlen térségen nem tud járni, szédülés fogja el. Az ülési iszony a foglalkozástól ered s valószínűleg analog egyéb a foglalkozással együttjáró ideges iszonyodással: a borbély, aki nem meri megfogni a borotvát, a távirász, aki fél a távirókészüléket megérinteni, mert villamos ütést kap, mind ilyen ideges bántalomban szenved.

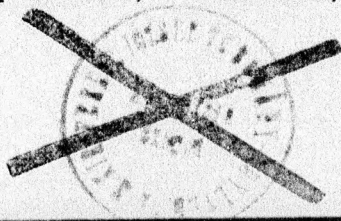

A forradalom.

MINISTER ÉS BASA. Miniszternek lenni jó dolog Magyarországon, de azért vannak percek, mikor a kereskedelmi ministert még sem irigylem. A hivatalának tudniillik az a

hátránya van, hogy az ipar és kereskedelem révén a szociál-demokratikus alapon szervezkedett munkásság dolgai hozzátartoznak és ha az ember tudja, hogy ezek a szocialisták micsoda istentől elrugaskodott fickók, akik soha semmivel meg nem elégszenek, minden ellen fölebbeznek és a törvényt is jobban akarják ösmerni, mint akár a bíróság, akkor igazán rossz májú embernek kell lennie, aki a kegyelmes úr helyzetét rózsásnak tartja. Ezek a szocialisták mindennapos vendégek a ministeriumban és legutóbb is addig jártak a minister nyakára, míg az kénytelen volt a vasárnapi munkaszünetről szóló törvény kereteit alaposan kibővíteni. De még ezzel se érték be, úgy, hogy a minister a napokban kiadott egy rendeletet, amelyben elismerte a sztrájk szabadságot. — Igaz, elég későn, de mégis megtette és ezzel Magyarországot egy lépéssel eléje helyezte Oroszországnak. Mert a mi hazánk és Muszkaország kivételével minden ország már régen elismerte a munkásnak azt a jogát, hogy összebeszélvén társaival, megszüntethesse a munkát, ha másként nem tud védekezni a végnélkül való kiszipolyozás ellen. Az 1884. évi ipartörvény 159. szakasza szerint a munkások azon összebeszélése, amely magasabb bér megadására akarja kényszeríteni a munkaadót, nem bír jogérvénnyel és képzelhetni,

hogy az apró ba^sák úgy a vidéken, mint a fővárosban mennyire igyekeztek ezt a jeles törvényt a gyártulajdonos puszipajtások javára kihasználni. Ha másként nem ment, egyszerűen rendőrök kísérettel vitték vissza a gyárba a sztrájkolókat, azokat a ministeri rendeleteket pedig, amelyek ennek az ostoba szakasznak a szigorát valamivel enyhítették, egyszerűen nem vették tudomásul. Most aztán Láng minister rendeletet adott ki, amelyben miheztartás végett értesítette a hatóságokat, hogy az említett 159. szakaszban megjelölt rendelkezések a sztrájkok eseteiben nem alkalmazhatók. Ezek a rendelkezések, mondja a minister, csak az egyes munkásoknak munkából való jogtalan kilépése esetén érvényesíthetők, míg sztrájkok alkalmával csak az illető törvénycikknek a békéltető eljárásra és a sztrájkra való izgatásra vonatkozó szakaszait szabad alkalmazni. Azért nagyon nem kell örülni a minister rendeletének, mert régi dolog nálunk, hogy minister tervez, és szolgabíró, vagy rendőrkapitány végez. Aminthogy tíz nappal a rendelet megjelenése után így is történt. Szombathelyen sztrájkolnak a bádogosok és megindulván a békéltető eljárás, a szombathelyi főkapitány maga elé idézte a sztrájkolók vezetőit, összesen hat embert. Amikor pedig a munkások beléptek hozzá a hivatalba, a törvény és igaz-

ságszolgáltatás területére, a főkapitány nemhogy intézkedett volna a mesterek behívása iránt, hanem letartóztatta, a város területéről három évre kitiltotta és nyomban el is toloncoltatta őket. A főkapitány tehát a minister rendeletének félretételével egyszerűen kelepccébe csalta a munkásokat, akik bizonyára nem mentek volna hozzá, ha nem hívja őket és a személyes szabadság legdurvább megsértésével, minden törvényes alap nélkül úgy bánt velük, mint ahogy betörőkkel és rablókkal szemben lehet csak eljárni. Ezzel azonban még nem érte be. A munkások másnap kiáltványt akartak kiadni az esetről és a főkapitány, ki ezt

sejtette, előzetesen büntetés terhe alatt megparancsolta a nyomdáknak, hogyha a kiáltvány kéziratát megkapják, még a nyomás előtt mutassák meg neki a levonatot. Így is történt. A főkapitány elolvasta a kiáltványt és aztán kegyesen megengedvén a nyomását, rohant az ügyészhez és kicsikarta tőle az elkobzást elrendelő végzést, amelylyel aztán rögtön lefoglalta a kiáltványt. Hogy mindezzel egyszerűen sárba tiporta a kereskedelmi minister rendeletét, azzal természetesen senkisem törődik és ő maga valószínűleg legkevésbé. Mert nagy úr ugyan a törvény is, meg a minister is, de még náluk is nagyobb hatalmak a vidéki basák.

Vojtina levele Apponyi Albertről.

Édes ecsém, éljen Apponyi!
(Qui mal y pense, il soit hony!)
Megpihenve királyi kegyen,
Add uram, hogy elnök ő legyen.
Ki oly sokszor beszélt a honér',
Megérdemli, ha céljához ér,
És a célja néki sem egyéb,
Mínthogy hosszú bőjt után egyék
• Gyümölcsödből, édes Hatalom!
Húsz év óta éjen-nappalon
Ezért küzdött beszéddel és tettel,
Áldd meg Uram jóságos kegyeddel!

Nagy férfiú! Nagy ősök fia!
Csupa nemes elokvencia.
Ékesszólás, — tudod, hogy mi az?
Szó, amelyik másikat fiaz

És e másik újra s újra szül
És mikor már szó a szóra gyül,
E sok szót mind formába teszem,
S a sok szóból — körmondattal leszen.
Ékesszólás, — tudod, hogy mi ez?
Zengő hang, mely a pusztába vesz,
Mely viharként harsog, hogyha kell
És ha kell, hát lágyan esdekel,
Mely úr mind a két regiszteren
Smely mamár-ah-olyritkán terem!
Ékesszólás, — tudod, mit tesz ez?
Logika, mely tilosban evez.
S tudod, ecsém, mi a logika?
Jobbról balra csavargó csiga,
Mely azonban, ha van rája ok,
Balról jobbra is el csavarog;
Hogy van szarva: rejtve tartja ő,

Ám a felsőbb hatalom ha jő
 S ráparancsol, úgy kibúvik a'
 S ez, ecsém, a — szarvas-logika!

Hú arcását ím itt láthatod,
 Lehet tán, hogy hibás itt, vagy ott,
 És meglehet tán, hogy öregebb,
 Mint beszédi után képzeled,

(Hja, nem mai gyerek már bíz a!)
 De nem ez a legnagyobb hiba.
 Megmondom, hogy a nagy hiba hol
 És mi maradt a rajzoló tollban. [van
 A nagy hiba: bozontos szakála,
 Mely ép azt, mi a legfőbb szerv
 Eltakarja kúsza erdejébe, — [nál,
 Hiba az, hogy nem látszik a — gége.

JÖVENDŐ

1903. AUGUSZTUS 16.

Apponyi a király előtt.

B. M.: A pesti gyerek.

Szász Zoltán: A nagy Teréz.

Farkas Imre: Versek.

Zsidó-ország.

Új költők.

Politikai erkölcsök.

Bródy Sándor: Egy katonatiszt.

A lóverseny-tudomány.

Gárdonyi Géza: Gyermekkori emlékeim.

Leonid Andrejev: Bargamot és Garaska.

Elfeledett költők.

Erdős Renée: Egy leány élete.

Tolstoj Leo: Háború és béke.

Természettudomány.

A forradalom.

Vojtina levele Apponyi Albertről.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.

A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

A szöveg- és borítékpapiros az Első Magyar Papiripar R.-T. gyártmánya.

Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapesten.